

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Karolinos Rimkienės

V kurso, baudžiamosios justicijos

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Teismo įgaliojimų nagrinėjant kasacinę bylą ribos

The limits of court powers while examining the cassation case

Vadovė: doc. dr. Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Recenzentas: doc. dr. Remigijus Merkevičius

Vilnius

2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe aptariamos kasacinės instancijos teismo įgaliojimų ribos. Analizuojama, kokie veiksniai dažniausiai nulemia kasacinės instancijos teismo įgaliojimus panaikinti, pakeisti žemesnės instancijos teismų sprendimus, nutraukti bylą. Taip pat aptariama kasacijos instituto raida ir pokyčiai. Darbe taip pat palyginamos apeliacinės instancijos teismo ir kasacinės instancijos teismo įgaliojimų ribos.

Pagrindiniai žodžiai: kasacija, bylų procesas kasacinės instancijos teisme, kasacinės instancijos teismo įgaliojimų ribos, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

This paper discusses the limits of the court's powers in the cassation process. This work analyzes the most common factors that determine the powers of cassation court to cancel, change the decisions of lower instances and the process of termination of the case at the cassation instance. The development and changes of the institute of cassation during different historical periods are also discussed. Work also compares the powers of the appellate and cassation courts.

Keywords: limits of powers, cassation, judicial review, The Supreme Court of Lithuania.

TURINYS

IŽANGA	2
1.KASACIJOS INSTITUTO SAMPRATA IR RAIDA.....	5
1.1. Kasacinio teismo kompetencija ir funkcijos Lietuvos Respublikoje	6
1.2. Kasacinių teismų įgaliojimai kontinentinės teisės valstybėse.....	10
2. TEISMO ĮGALIOJIMŲ RIBŲ KASACINIAME PROCESSE SAMPRATA.....	13
2.1. Kasacinio teismo įgaliojimų ribų nustatymas keičiant sprendimus	16
2.2. Teismo įgaliojimo perduoti bylą nagrinėti iš naujo taikymo kriterijai.....	30
2.3. Teismo įgaliojimas nutraukti bylą kasacinės instancijos teisme	37
3. TEISMO ĮGALIOJIMŲ PALYGINIMAS	43
3.1. Apeliacinės instancijos teismų įgaliojimai ir jų ribos	44
3.2. Apeliacinio ir kasacinio teismo įgaliojimų skirtumai: svarbiausi aspektai	46
IŠVADOS	49
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	51
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57

IŽANGA

Lietuvos Respublikos teismų sistemos tinkamas funkcionavimas užtikrina teisėtų ir teisingų sprendimų priėmimą, baudžiamajame procese dalyvaujančių subjektų atžvilgiu. Siekiant užtikrinti sąžiningą baudžiamojo įstatymo taikymą, teismams tenka itin didelė atsakomybė, tačiau pažymėtina, kad išskirtinė atsakomybė dėl tinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo tenka kasacinės instancijos teismui. Lyginant teisinius procesus pirmosios, apeliacinės bei kasacinės instancijos teismuose išskirtina ypatybė, jog kasacinės instancijos teismas žemesniųjų instancijų teismų sprendimus tikrina tik teisės taikymo aspektu. Šis esminis ypatumas, pabrėžia kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribų išskirtinumą, kurios reglamentuotos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK arba Baudžiamojo proceso kodeksas) 376 straipsnyje. Neabejotina, kad visiems teisėjo pareigas vykdantiems asmenims keliami ne tik aukšti kvalifikacijos, tačiau ir nepriekaištingos reputacijos standartai. Tačiau manytina, jog kasacinis procesas reikalauja teisėjų, turinčių didesnės patirties, siekiant suformuoti vienodą ir veiksmingą teismų praktiką, todėl atkreiptinas dėmesys, kad teisėjams nagrinėjantiems bylas kasacine tvarka yra keliami aukštesni kompetencijos reikalavimai. Minėtą teiginį pagrindžia ir tai, jog pretendams užimti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT, kasacinis teismas, kasacinės instancijos teismas, Aukščiausiasis Teismas) teisėjo poziciją keliamos sąlygos ir dėl turimo teisėjo darbo stažo. Šie reikalavimai sietini su teisinės sistemos efektyvumo užtikrinimu bei teisėjų pasirengimu spręsti kylančias teisines problemas. Manytina, kad teisėjams keliami aukštos kvalifikacijos reikalavimai padeda išlaikyti profesinį standartą bei didina pasitikėjimą visuomenėje.

Pažymėtina, kad kaip ir kitose Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse narėse – Vokietijoje, Prancūzijoje, aukščiausią teisinę galią turintys teismai bylas nagrinėja paduoto kasacinio skundo ribose ir tik išimtiniais atvejais šios ribos gali būti peržengiamos. Kasaciniame teisme Lietuvos Respublikoje teismui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimas galimas esant nustatytiems esminiams BPK pažeidimams. Kasaciniu procesu siekiama užtikrinti, jog suformuota teismų praktika būtų vienodai aiškinama bei taikoma teismų procesiniuose sprendimuose, todėl kasacinis procesas yra itin svarbi teismo nagrinėjimo dalis, kuri padeda užtikrinti teisės vienodumą, garantuoti sklandų bei objektyvų procesą, įgyvendinti teisės normų aiškinimą bei saugoti asmens teises ir laisves.

Magistro darbe bus aptariamos teismo įgaliojimų ribos kasaciniame procese bei apeliacinio ir kasacinio teismų įgaliojimų skirtumai. Teismo įgaliojimų ribų nustatymas svarbus ne tik sklandžiam teisinės sistemos veikimui, tačiau ir baudžiamajame procese dalyvaujančių subjektų teisių užtikrinimui bei teisingam viešojo intereso gynimui. Šių ribų pažeidimas gali sutrikdyti sklandų teisinės sistemos veikimą bei nulemti visuomenės pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis, sumažėjimą.

Kasacijos instituto aptarimas šiame darbe leis atskleisti jo svarbą teisinės valstybės sistemoje bei padės išanalizuoti kasacinės instancijos teismo įgaliojimų išskirtinumą.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Kiekvienoje valstybėje įgaliojimai suteikti institucijoms ar jų atstovams asmeniškai, veikti kaip tam tikros įstaigos atstovui, atspindį siekį sukurti darnią, sklandžiai veikiančią ir įstatymui paklūstančią bei kompetentingą įstaigą, kuri veiktų valstybės ir visuomenės interesais. Teismo įgaliojimų ribų nustatymas kasaciniame procese yra itin aktualus, kadangi apsprendžia teismo proceso ribas nagrinėjant kasacinio skundo klausimus. Šios ribos apibrėžia, kiek plačiai teismas gali įsitraukti į bylos nagrinėjimą, nustačius pažeidimus žemesnių instancijų teismų sprendimuose. Tinkamas kasacinio teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimas apsaugo nuo teismų piktnaudžiavimo, užtikrina proceso dalyvių teisių apsaugą ir proceso efektyvumą. Be to, šių įgaliojimų įgyvendinimas taip pat prisideda prie teisinės sistemos veiksmingumo išsaugojimo ir proceso skaidrumo.

Manytina, kad bet koks šių įgaliojimų pažeidimas paveiktų procese dalyvaujančių subjektų procesinių teisių įgyvendinimą,

Kasacinio teismo įgaliojimai yra griežtai reglamentuoti BPK ir teismų praktikoje, o jų aktualumas šiuolaikinėje teisinėje sistemoje yra neabejotinas, kadangi šiuolaikinė teisinė sistema tampa vis sudėtingesnė, o teismų praktika – dinamiškesnė, todėl kasaciniam teismui suteikti įgaliojimai padeda užtikrinti teisingumo įgyvendinimą ir vienodą teisės taikymą. Be to, kasacinis teismas, kaip paskutinė teisinės gynybos institucija, turi užtikrinti, jog žemesniųjų instancijų teismų sprendimai nepažeistų asmens teisių bei laisvių. Todėl teigtina, jog teismo įgaliojimų ribos, nagrinėjant kasacinę bylą šiandieninėje teisinėje visuomenėje yra aktualios ne tik siekiant skaidraus ir teisingo proceso, pagrįsto sprendimo, tačiau ir ginant pažeistas asmens teises bei užtikrinant teisės normų taikymo stabilumą.

Darbo tikslas – aptarti kasacijos instituto sampratą teisinėje valstybėje, kasacijos funkcijas, kasacijos instituto reikšmę sklandžiam ir objektyviam procesui bei išanalizuoti teismo įgaliojimų ribas kasaciniame procese. Darbe taip pat bus siekiama palyginti Lietuvos

Aukščiausiajam Teismui bei Lietuvos Respublikoje veikiančioms apeliacinėms teismams suteiktų įgaliojimų ribas.

Darbo objektas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įgaliojimų ribos kasaciniame procese.

Uždaviniai:

1. Aptarti kasacijos instituto sampratą bei raidą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje.
2. Išanalizuoti teismo įgaliojimų ribas kasaciniame procese, vertinant jas BPK 382 straipsnio nuostatų kontekste ir nustatyti esminius kasacinio teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimo aspektus bei galimą ribų peržengimą.
3. Palyginti teismo įgaliojimų ribas, suteiktas apeliacinės bei kasacinės instancijos teismams Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo metodai: Šiame magistro darbe bus naudojami istorinis, lyginamasis bei analitinis teisės aiškinimo metodai. Istorinis metodas šiame darbe naudojamas siekiant atskleisti kasacijos instituto raidą Lietuvos teisinėje sistemoje bei kasacijos instituto pokyčius. Lyginamasis metodas naudotas siekiant palyginti kasacinio ir apeliacinio teismo įgaliojimų ribas bei atskleisti šių institutų esminius skirtumus. Taip pat ir aptariant Lietuvoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje veikiančius kasacijos institutus. Analitinis metodas šiame darbe naudotas analizuojant pasirinkta Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką, siekiant pagrįsti kasacinio teismo įgaliojimų ribų svarbą bei apibendrinant pateiktas išvadas.

Darbo originalumas – Išanalizavus 70 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriuje priimtų nutarčių, magistro darbe, atsižvelgiant į darbo apimtį pasirinkta aptarti 20 nutarčių, kuriomis siekiama atskleisti kasacinio teismo įgaliojimų ribas ir jų reikšmę teisėto ir teisingo proceso įgyvendinimui. Moksliniuose darbuose aptariama kasacijos instituto svarba, kasacijos funkcijos, tačiau teismo įgaliojimų ribos kasacinėje instancijoje nėra plačiai aptartos. Nors kasacijos instituto svarbą bei raidą savo darbuose aptarė autoriai – L. Griškevič, V. Nekrošius, T. Valančius ir kiti, tačiau kasacinio teismo įgaliojimų ribų aptarimui dėmesys nebuvo skiriamas. Todėl tikslinga aptarti ne tik kasacijos instituto svarbą teisinėje sistemoje, tačiau ir kasacinio teismo įgaliojimų ribas, jų įgyvendinimą. Magistro darbe teismo įgaliojimų ribos kasaciniame procese bandomos atskleisti analizuojant pasirinktą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką.

1. KASACIJOS INSTITUTO SAMPRATA IR RAIDA

Kasacijos instituto gyvavimas ir raida valstybėje leidžia užtikrinti kvalifikuotą teisinės sistemos veikimą, vienodą teisminės praktikos taikymą. Siekiant sukurti sklandžiai funkcionuojančią teisinę sistemą valstybės viduje itin svarbu, kad teisė nebūtų įtakojama pašalinių veiksnių – valdžios institucijų, organizacijų ar kitų suinteresuotų asmenų, kurie reglamentuoti Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 2 straipsnyje. Kasacinio teismo vieta valstybės teisinėje sistemoje visuomet turėjo ypatingą vietą ir reikšmę lyginant su žemesnių instancijų teismais. Kasacinio teismo išskirtinumą pabrėžia ir tai, jog galutinius neskundžiamus sprendimus valstybėje priima tik vienas teismas. Žemesnės instancijos teismų – pirmosios bei apeliacinės – veikiančių valstybės mastu, yra ne vienas, todėl toks kasacinio teismo atribojimas nuo žemesnės instancijos teismų, vienareikšmiškai kelia ir aukštesnius reikalavimus teisėjų kvalifikacijai bei turimai patirčiai, kadangi kasacinio proceso metu priimti sprendimai yra galutiniai ir įsigalioja iškart po sprendimo paskelbimo.

Kasacinio teismo sprendimai turi reikšmę ne tik baudžiamajame procese dalyvaujančiam subjektui, tačiau ir visuomenės interesui, valstybės teisinės sistemos veikimui bei formuojamai teismų praktikai. Nors šiuo metu Lietuvoje veikiančią kasacijos institutą galima prilyginti daugelyje Europos valstybių veikiančiam kasacijos modeliui, tačiau kuriantis Lietuvos Respublikos teisinei sistemai kasacijos modelis kito. Besiformuojančioje Lietuvos teisinėje sistemoje kito ir teismų instancinė sistema, tam įtakos turėjo pasikeitimai valstybės valdyme. Vienas svarbiausių pokyčių Lietuvos teisinės sistemos raidoje – kasacinės instancijos atsiradimas. 1918 m. įsteigus Vyriausiąjį Lietuvos Tribunalą jis atliko apeliacinės instancijos teismo funkcijas, tačiau taip pat galime pastebėti ir pirmąsias kasacijos instituto užuomazgas – Tribunalas tapo pirmąja institucija, kuriai buvo patikėta vienodo teisės aiškinimo funkcija. 1933 m. prasidėjus teismų reformai ir įsigaliojus Teismų santvarkos įstatymui kito instancinė teismų sistema. Įsteigus Apeliacinius rūmus, buvo aiškiau atribotos apeliacinių ir kasacinio teismo kompetencijų ribos – Lietuvos Vyriausiasis Tribunalas tapo kasacine instancija visiems žemesnių instancijų teismams. (Griškevič, 2013). Manytina, jog Teismų santvarkos įstatymu įtvirtinti pokyčiai tapo pagrindu šiuolaikinei kasacijos instituto sampratai. 1940 m. Lietuvoje įsitvirtinus okupacinei valdžiai Vyriausiąjį Lietuvos Tribunalą pakeitė LTSR Aukščiausiasis teismas ir kasacinės instancijos samprata vėl kito. Kasacinis teismas bylas nagrinėjo ne tik teisės, bet ir fakto klausimais. Tik atkūrus nepriklausomybę ir įgyvendinant teismų reformą

buvo įtvirtintas šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje suprantamas kasacinio teismo modelis (Vilbikas, 2018, p. 87-88). Nors šio teismo atsiradimas iškart neatnešė išskirtinių pokyčių teismų sistemoje, tačiau galima teigti, jog tai buvo svarbus aspektas lėmęs teisės aiškinimo funkcijos ištakų atsiradimą ir plėtojimą. Pažymėtina, kad didžiausius pokyčius kasacijos institute galima pastebėti po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, kai buvo atkurtas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir jam patikėta funkcija valstybės mastu formuoti teismų praktiką „*jam buvo pavesta dar viena funkcija – formuoti vienodą teismų praktiką taikant įstatymus*” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ištakos, 2017).

Paanalizavus kasacinio teismo pokyčių raidą nuo Nepriklausomybės laikų iki šių dienų, matyti, kad šio instituto funkcionavimas kito, priklausomai pokyčių valstybės valdyme bei teisinės sistemos evoliucijos. Galima teigti, jog teisinėje sistemoje nesant kasacinės instancijos teismo negali būti užtikrintas tinkamas teisės aktų taikymas ir visiška viešojo intereso apsauga. Tik pasikeitus galiojusiai teisinei santvarkai ir besikeičiant teismų sistemai buvo įteisinta tokia kasacijos instituto samprata, kokią suvokiame ir šiuolaikinėje teisinėje sistemoje. Tai, be abejonės, leido užtikrinti sklandų, kokybišką bei visuotinai priimtą teisės normų aiškinimą bei taikymą ir teismų praktikos formavimą valstybės mastu.

1.1. Kasacinio teismo kompetencija ir funkcijos Lietuvos Respublikoje

„*Aukščiausiasis Teismas yra vienintelis kasacinės instancijos teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims, nutarimams (išskyrus nutarimus administracinių nusižengimų bylose) ir įsakymams peržiūrėti*“ (Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 1994). Ši kasacinio teismo paskirtis svarbi ne tik valstybiniu lygmeniu, tačiau ir ES valstybių narių bendradarbiavime.

Lietuvos teisinėje sistemoje kasacinio teismo svarba ėmė ryškėti patvirtinus 1933 m. Teismų santvarkos įstatymą, kuriuo buvo nustatyta keturių instancijų pakopinė teismų sistema (Valančius, 2019, p. 125). 1918 m. įsteigus Vyriausiąją Lietuvos Tribunalą ir patikėjus jam spręsti teisės normų aiškinimo klausimą, didesnis dėmesys buvo skiriamas kasacijos institutui nei iki tol, todėl manytina, kad Vyriausiojo Lietuvos Tribunalolo veikloje galime stebėti dabartinio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo užuomazgas (Lietuvos Aukščiausiojo teismo ištakos, 2017).

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, neabejotinai kito ir suformuota teisinė sistema, teismo vaidmuo valstybėje tapo reikšmingesnis, o aukštesnių instancijų teismų priimti sprendimai formavo vis aiškesnę teismų praktiką valstybės viduje. Lietuvos Respublikoje 1994

m. gegužės 31 d. priimtame Teismų įstatyme buvo oficialiai reglamentuota pakopinė teismų sistema bei įtvirtintas kasacijos institutas – ėmė veikti apylinkių teismai, apygardų teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Griškevič, 2011).

Neabejotina, jog kasacinis teismas tapo svarbia institucija teisės aktų aiškinimo procese, kadangi kasacinis teismas valstybėje yra aukščiausios teisminės valdžios institucija, užtikrinanti ne tik asmens teisę į teisingą sprendimą, tačiau ir sauganti visuomenės interesą, jog valstybėje priimti galutiniai sprendimai bus teisingi. Kasacinio teismo, Lietuvoje – LAT, priimti sprendimai neabejotinai įtakoja visos teismų sistemos sprendimus, formuodami praktiką, tačiau svarbu pažymėti, kad aukščiausiųjų teismų galimybės vertinti žemesnių instancijų teismų priimtus sprendimus yra apribotos, kadangi bylos nagrinėjimo ribas kasaciniame skunde apibrėžia pateiktas kasacinis skundas. Tai suponuoja, kad kasacinis teismas yra apribotas vertinant žemesniųjų instancijų teismų sprendimų turinį. Aukščiausiasis Teismas nagrinėja klausimus, tiesiogiai susijusius su proceso teisėtumu ir teisės aktų taikymu. Taigi, gali teigti, jog kasacinis teismas Lietuvos Respublikoje atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant teisingumą teisminiame procese, aiškinant teisės aktus bei yra vienas svarbiausių visuomenės pasitikėjimo teisine sistema garantų.

„Teisminės valdžios vystymosi tendencijos vis labiau reikalauja, kad teismui, ypatingai teisės taikymo srityje, būtų suteiktas savarankiškumas, nepriklausomumas, aktyvumas, efektyviau taikomas teismo nuožiūros metodas“ (Korelienė, 2010, p. 128). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasacijos instituto paskirčiai reikšmingas teismo įgaliojimų ribų nustatymas kasaciniame procese. Aiškiai apibrėžus teismo įgaliojimų ribas ir jas įgyvendinat, užtikrinamas teisėtas bei sklandus teisminis procesas. Manytina, kad kasacinės instancijos teismui suteikti įgaliojimai leidžia jam tinkamai atlikti žemesniųjų instancijų teismų kontrolinę funkciją bei įvertinti teisingumo ir objektyvumo principų taikymą, tokiu būdu užtikrinant ir teisėjų nepriklausomumą. Veikdami jiems suteiktų įgaliojimų ribose, kasacinio teismo teisėjai įvertina ar priimti sprendimai paremti objektyviais duomenimis, nesant galimų išorinių įtakų. Manytina, jog tokiu būdu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjams suteikti įgaliojimai stiprina ne tik jų pačių nepriklausomumą, tačiau leidžia revizuoti ir žemesniųjų instancijų teismų nepriklausomumo principo tinkamą įgyvendinimą. Todėl, darytina išvada, jog kasacinio teismo įgaliojimų ribų nustatymas svarbus ne tik kasacijos instituto tinkamam veikimui, tačiau ir sklandžiam, sąžiningam ir objektyviam sprendimų priėmimui.

Kasacinis teismas, kaip aukščiausia įstatymų vykdomoji valdžia, privalo garantuoti visuomenės piliečių lygybę prieš teisminę valdžią, o tai galima įgyvendinti tik suvienodinus ir tinkamai taikant teismų praktiką. Pritartina R. Drakšo nuomonei, jog esminė ir svarbiausia kasacinio teismo kompetencija – vienodos teismų praktikos formavimas ir taikymas plėtojant teisę valstybėje, taip įgyvendinant viešąją kasacijos funkciją (Drakšas, 2020, p. 466). Tačiau, pažymėtina, kad ne mažiau svarbi už viešąją kasacijos funkciją – „yra taip pat ir privati kasacijos funkcija – asmens ir visuomenės interesų gynimas ir teisingumo įvykdymas pagal galiojančias teisės normas“ (Aukščiausiojo Teismo kompetencija ir funkcijos, 2017). Nors ir diskutuotina apie privačiąją kasacijos funkciją, tačiau manytina, jog viešajai kasacijos funkcijai skiriamas išskirtinis dėmesys. Tai suponuoja kasacinio teismo tikslą apsaugoti ne tik baudžiamojo proceso subjekto teises, tačiau skatinti vienodą teisės taikymą.

Kasacinio teismo reikšmingumą pabrėžia ir tai, jog skundų, patenkančių į kasacinio teismo nagrinėjimo ribas atranka yra gana griežta. Būtinybė riboti į kasacinio teismo kompetencijų ribas patenkančias bylas yra akcentuotina ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijose, kuriose teigiama, kad tik bylos, galinčios turėti reikšmingos įtakos teisinės sistemos suvienodinimui, turėtų patekti ir būti nagrinėjamos kasacinės instancijos teismuose (Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos, 1995). Atsižvelgiant į griežtą kasacinių skundų atranką, mažiau nei pusė gautų skundų yra nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiajame Teisme¹. Kasacijos instituto išskirtinumas pakopinėje teismų sistemoje leidžia užtikrinti sklandų, savalaikį, nevilkinamą procesą ir garantuoja asmeniui tinkamą, įstatymu saugomų pamatinių vertybių apsaugą. Darytina išvada, kad kasacinės instancijos teismas teisinėje sistemoje turi ypatingai didelę svarbą, kadangi užtikrina, jog priimti sprendimai nepažeistų teismo proceso eigos ar jame dalyvaujančių subjektų teisių, taip pat atlieka ir kontrolinę žemesnių instancijų teismų priimtų sprendimų funkciją.

Atkreiptina, jog vienodos teismų praktikos formavimas yra svarbiausias kasacinio teismo uždavinys. Viešoji kasacijos funkcija yra esminė ir pati svarbiausia, užtikrinanti vieningą teismų praktikos taikymą, tokia nuostata reglamentuota Teismų įstatymo 23 straipsnyje – „Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus“. Vienoda teismų praktika leidžia užtikrinti stabilumą įstatymų taikymo aspektu, garantuoti teisingą sprendimų priėmimą. Vis

---

¹ Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. – 2022 m. metiniuose pranešimuose pateiktą Baudžiamųjų bylų skyriaus statistiką, matyti, kad kasacinėje instancijoje yra nagrinėjama apytiksliai 42% gautų skundų.

tik, negalima teigti, jog svarbi kasacijos funkcija – tik viešojo. Manytina, kad tiek viešojo, tiek privačiojo kasacijos funkcijos yra gana glaudžiai susijusios, kadangi nagrinėjant konkrečią bylą svarbu ne tik apginti viešąjį interesą tinkamai pritaikant vyraujančią teismų praktiką, tačiau ir remiantis nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis užtikrinti bylos šalių interesų pusiausvyrą. „Kasacinio teismo pareiga ir užduotis yra viešąjį ir privatų interesus išryškinti bei pateikti taip, kad nebūtų paneigtas nei vienas, nei kitas, kad konkreči šalis matytų savo interesų gynybą, o valstybė neabejotų egzistuojant patikimą vienodos teismų praktikos užtikrinimo mechanizmą” (Stripeikienė, 2010, p. 19). Kaip ir minėta, abi kasacijos funkcijos yra susijusios, kadangi pažeidus proceso šalies interesus ir neužtikrinant teisingo sprendimo byloje neabejotinai bus pažeistas ir viešasis interesas bei demokratinės valstybės nuostatos užtikrinančios piliečių teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisėtą sprendimą. Kasacinis teismas, patikrindamas žemesnių instancijų teismo sprendimus ir atlikdamas kontrolinę funkciją leidžia tinkamai įgyvendinti viešąją ir privačią kasacijos instituto funkciją.

Pakopinė teismų sistema įtvirtinta Lietuvos Respublikoje leidžia numanyti, jog proceso šalims bus užtikrinta galimybė į teisėtą, objektyvų procesą, įvertinant bylos duomenis ir eigą iš skirtingų teismų perspektyvų. LAT veikla ir įgaliojimų įgyvendinimas suteikia proceso šalims pasitikėjimą teisine sistema ir užtikrina, kad jų teisės ir interesai bus apsaugoti teisingai bei objektyviai. Aukščiausiojo Teismo kompetencijų įgyvendinimas vienodinant teismų praktiką bei taisant žemesniųjų instancijų teismų padarytas teisės taikymo klaidas, neabejotinai prisideda prie pasitikėjimo teismų sistema didinimo, kurį taip pat galima priskirti prie LAT kompetencijų.

Darytina išvada, kad kasacijos funkcija – teisės vienodo aiškinimo ir taikymo, reikalauja aukštesnės kompetencijos, todėl ši funkcija patikėta neabejotinai aukščiausią kvalifikaciją turinčiam kasaciniam teismui. Pažymėtina ir tai, kad teismo priimtų sprendimų kontrolės funkciją atlieka ir apeliacinės instancijos teismai, tačiau manytina, kad apeliacinės instancijos teismuose labiau akcentuotina privačių interesų ginimas, o kasacinės instancijos teismo atliekama sprendimų kontrolė nors ir susijusi su privačių interesų gynimu, tačiau pirmenybė teikiama viešojo intereso apsaugai, tokiu būdu viešojo kasacijos funkcija – teisės aktų teisingo taikymo išaiškinimas, laikytina esmine ir svarbiausia kasacinio teismo funkcija.

Kasacijos viešosios funkcijos svarbą pabrėžia ir tai, jog Lietuvos Respublikos Teismų įstatyme (1994) imperatyviai nurodyta, kad LAT formuojama teismų praktika remtis privalu pirmosios bei apeliacinės instancijos teismams, siekiant teisėtų, teisingų ir objektyvių

procesinių sprendimų. Šios kasacijos funkcijos tinkamas įgyvendinimas gana sudėtinga užduotis tenkanti kasaciniam teismui – aiškinant teisės aktus ir taip formuojant teismų praktiką pagrindinė užduotis yra užtikrinti kuo rečiau pasitaikant neteislingą teisės aktų taikymą ir taip išvengti neteisėtų sprendimų. Tačiau svarbu ir tai, kad be minėtos funkcijos įgyvendinimo kasacijos institutas užtikrina ir svarbiausių baudžiamojo įstatymo ginamų vertybių tinkamą apsaugą.

Daugelis Europos valstybių, kaip ir Lietuvos Respublika, savo teisinėje sistemoje turi veikiančią kasacijos institutą. Nors valstybėse taikomi kasacijos modeliai šiek tiek varijuoja priklausomai nuo susiformavusios teisinės sistemos, tačiau pabrėžtina, kad nepaisant skirtumų kasacijos procese – apskundimo galimybių, siekiamo rezultato – didžiausias dėmesys skiriamas siekiui suformuoti vienodą teismų praktiką ir teisės aiškinimą. Kasacinio instituto gyvavimas valstybėje teikia ne tik naudą sėkmingam teismų sistemos veikimui, tačiau ir asmeniui, kaip kasacinio proceso dalyviui, leidžia pasitikėti teismais.

Darytina išvada, jog kasacinės instancijos teismas, vadovaudamasis BPK 376 straipsnyje reglamentuotomis įgaliojimų ribomis, itin didelį dėmesį skiria žemesnių instancijų teismų sprendimų kontrolei teisės taikymo aspektu, kadangi galimai klaidingas teisės aktų taikymas sąlygoja neteisėtus sprendimus bei žemesnių instancijų teismų ribų peržengimą teisminiame procese.

1.2. Kasacinių teismų įgaliojimai kontinentinės teisės valstybėse

Kasacijos institutas yra esminis teisinės valstybės elementas, kuris užtikrina teisingumo ir teisės vienodumo principų įgyvendinimą. Teismo įgaliojimai kasacijos procese leidžia Aukščiausiajam Teismui kontroliuoti žemesnių instancijų teismų sprendimus ir formuoti bendrą teismų praktiką. Neabejotina, jog vienodos teismų praktikos formavimas lemia sklandesnę žemesniųjų instancijų teismų darbą. Šioje darbo dalyje trumpai bus aptarti esminiai kasacijos instituto Lietuvoje panašumai lyginant su Vokietijoje ir Prancūzijoje vyraujančiais kasacijos modeliais. Lietuvos Respublikoje veikiančias kasacijos modelis itin panašus į kitose ES valstybėse narėse vyraujančią kasacijos veikimo modelį. Kasacijos instituto sampratos formavimuisi Lietuvos Respublikoje didelę įtaką turėjo Prancūzijos bei Vokietijos (Vesovic, 2018, p. 18 – 25) pavyzdžiai, todėl ir šiuolaikinėje teisinėje sistemoje kasacinio teismo funkcijos itin panašios.

Vokietijoje, kaip ir Lietuvos Respublikoje, kasacinis skundas nagrinėjamas tik dėl teisės taikymo klausimų, tačiau pažymėtina, kad teismui kilus abejonių dėl galimų faktinių

aplinkybių, teismas gali grąžinti bylą apeliacinės instancijos teismui pakartotiniam faktinių aplinkybių išaiškinimui ir nagrinėjimui (Merkevičius, 2022)². Revizinis (peržiūros) procesas savo turiniu atitinka kasacijos instituto sampratą, kadangi Lietuvos ir Vokietijos Aukščiausiuose teismuose kasacinės bylos nagrinėjamos tik paduotų skundų ribose. Vokietijos teismų įstatymo 135 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog nagrinėjant paduotus skundus Vokietijos Federalinis teisingumo teismas sprendimus peržiūri tik dėl galimų teisės taikymo klaidų (Vokietijos teismų įstatymas, 1950, p. 37 – 38). Be to, bylos, kuriose pažeidimai susiję su faktinėmis bylos aplinkybėmis, kaip ir Lietuvoje įtvirtintame kasaciniame procese yra grąžinamos apeliacinės instancijos teismui. Kasacinės instancijos teismu Vokietijoje laikytinas Vokietijos Federalinis Teisingumo Teismas (*Bundesgerichtshof, BGH*). Panagrinėjus Vokietijos BK bei BPK matyti, jog Vokietijos Aukščiausiojo Teismo įgaliojimai yra tapatūs su Lietuvos Aukščiausiojo teismo įgaliojimams – sprendimų peržiūra dėl tinkamo materialiosios teisės taikymo bei galimų baudžiamojo proceso pažeidimų. Pažymėtina, jog Vokietijos Federalinis Teisingumo Teismas pakartotinai neanalizuoja faktinių bylos aplinkybių, o esant galimai klaidingai konstatuotoms faktinėms aplinkybėms, nulėmusioms neteisingą baudžiamojo įstatymo taikymą, teismui suteikti įgaliojimai bylą grąžinti žemesnės instancijos teismui.

Prancūzijoje įtvirtintas kasacijos modelis šiek tiek skiriasi nuo Lietuvos ir Vokietijos teisinėse sistemose vyraujančio kasacijos modelio. Pagrindinę – teisės aiškinimo funkciją Prancūzijos Kasacinis teismas (*Cour de cassation*) išsaugojo iki šių dienų. Kalbant apie Prancūzijoje veikiančią kasacijos institutą, pažymėtina, kad teismo įgaliojimai kasaciniame procese apsiriboja galimybe sprendimą panaikinti arba grąžinti atgal nagrinėti žemesnės instancijos – apeliaciniam teismui. Įgaliojimas grąžinti bylą žemesnės instancijos teismui reglamentuotas Prancūzijos Baudžiamojo proceso kodekso (1958) (*Code de procédure pénale*) 609 straipsnyje. Be to, pažymėtina ir tai, jog kasacinio teismo sprendimai yra lakoniški, dėmesys skiriamas tik rezoliucinei sprendimo daliai, atspindinčiai teismo galutinę poziciją, tačiau neakcentuojami teismo motyvai lėmę tokį sprendimo priėmimą. Nors kasaciniai skundai Prancūzijoje gali būti paduodami siekiant apginti proceso šalies interesus, tačiau teismų praktikoje vyrauja ir kita kasacijos instituto rūšis – kasacija įstatymo interesais (Merkevičius,

---

² Lyginamoji baudžiamojo proceso teisė. 202202023 mokslo metų rudens semestre doc. dr. R. Merkevičiaus skaitytų paskaitų medžiaga.

2022)³. Šio kasacijos modelio tikslas – gauti teisingą įstatymo išaiškinimą, todėl kasacinis teismas koncentruojasi į teisės aktų aiškinimą, kad užtikrintų teisinės sistemos vienodumą. Toks kasacijos modelis laikytinas išskirtiniu, kadangi sprendimas gali būti pakeistas tik kaltinamojo naudai, priešingu atveju kasacinis teismas gali tik pateikti išaiškinimą, kuris galimai bus naudingas teismams kitose bylose. Šis kasacijos modelis suteikia kasaciniam teismui svarbų vaidmenį teisės normų aiškinyje bei užtikrina teisinės sistemos vienodumą ir stabilumą valstybėje. Kasacinis teismas nėra įgaliotas priimti savarankiško sprendimo byloje ištaisant padarytą teisės taikymo klaidą. Manytina, jog tokių įgaliojimų nesuteikimas Aukščiausiajam Teismui gali turėti neigiamos įtakos žemesniųjų instancijų teismų sprendimo kokybei, kadangi byla gali grįžti į apeliacinės instancijos teismą ne vieną kartą. Atkreiptina, jog visas Aukščiausiojo Teismo dėmesys iš esmės yra skiriamas teismų praktikos formavimui. Kasacinis teismas, nesant galimybės pakeisti apeliacinės instancijos teismo sprendimo, turi įgaliojimą grąžindamas bylą pateikti išaiškinimą teismui dėl padarytų teisės pažeidimų bei jų ištaisymo galimybes. Ši teismo funkcija, manytina, jog labiausiai atskleidžia teisės aiškinimui suteikiamą svarbą.

Kaip matyti, kasacinių teismų įgaliojimai Lietuvoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje iš esmės yra itin panašūs. M. Vesovic teigia, jog nemenką įtaką teismų praktikos formavimuisi turi ir apeliacinių sprendimų panaikinimas ir grąžinimas apeliacinės instancijos teismams (Vesovic, 2018, p. 6–8). Pasak autorės, tai užtikrina lėtą, bet veiksmingą teismų praktikos formavimąsi.

Manytina, kad tai puikiai atspindi, jog vienodos teismų praktikos formavimas yra svarbiausia kasacinio teismo funkcija. Nors Lietuvos teisinė sistema tokio išskirtinio kasacinio proceso kaip Prancūzijoje nenumato, tačiau pažymėtina, kad esminis kasacinių procesų panašumas, jog tiek Lietuvoje, tiek kitose vakarų Europos valstybėse į kasacinės instancijos teismą patenka tik tokios bylos, kurių išnagrinėjimas teisės taikymo klausimais gali turėti reikšmės visai teismų sistemai ir formuoti precedento galią turinčius sprendimus.

---

³ Lyginamoji baudžiamojo proceso teisė. 2022/2023 mokslo metų rudens semestre doc. Dr. R. Merkevičiaus skaitytų paskaitų medžiaga.

2. TEISMO ĮGALIOJIMŲ RIBŲ KASACINIAME PROCESĖ SAMPRATA

Lietuvos Respublikoje veikiančių teismų teisėjams suteikiami, įstatymuose reglamentuoti įgaliojimai, laikytini vienu iš pagrindinių mechanizmų, užtikrinančių teisingą ir sklandų procesą bei apsaugančių nuo galimo piktnaudžiavimo priimant procesinius sprendimus. Teisėjams suteikti įgaliojimai reglamentuoti Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 41 straipsnyje – „Šie įgaliojimai yra imperatyvūs, kadangi susiję su kitų asmenų teisėmis vykdant teisingumą, todėl jų nesilaikymas užtraukia atsakomybę“ (Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 1994). Šių įgaliojimų įtvirtinimas įstatyme yra esminis elementas, turintis įtakos kalbant apie teisėjams suteiktų įgaliojimų ribas bei jiems keliamą atsakomybę už teisingo procesinio sprendimo priėmimą. Teismui suteiktų įgaliojimų ribos ne tik leidžia kontroliuoti ar teismai, atstovaujami valstybės pareigūnų nepažeidžia jiems suteiktų įgaliojimų bei keliamų reikalavimų, tačiau ir užtikrina teisėtą baudžiamojo įstatymo bei baudžiamajame procese dalyvaujančių subjektų teisių įgyvendinimą. Todėl minėtų įgaliojimų laikymasis privalomas visiems teisėjams, veikiantiems Lietuvos Respublikos vardu. Svarbu paminėti, kad teismui suteiktų įgaliojimų ribos skiriasi, todėl šiame skyriuje aptarsime konkrečius teismui suteiktus įgaliojimus kasaciniame procese bei jų išskirtinumą.

Kalbant apie kasacinio teismo teisėjams suteikiamus įgaliojimus ir jų ribas, svarbu paminėti kokie įgaliojimai teismui suteikti ir kaip jie įgyvendinami kasaciniame procese. Baudžiamojo proceso kodekso 376 straipsnis apibrėžia teismo įgaliojimų ribas kasacinio proceso metu. Kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribų išskirtinumas – jog tikrinami tik įsiteisėję teismų sprendimai, ir tik teisės taikymo aspektu. Minėtas BPK straipsnis užtikrina, jog laikantis nustatytų teismo įgaliojimų ribų nebus pažeidžiami procese dalyvaujančių asmenų ar visuomenės interesai, kadangi teismo įgaliojimų ribos aiškiai apibrėžia galimą veikimo mastą. Atkreiptina, kad kasacinis teismas, pagal jam suteiktus įgaliojimus, yra įpareigotas veikti paduoto kasacinio skundo ribose. Šis įgaliojimas užtikrina koncentruotumo principą ir jo įgyvendinimą kasaciniame procese, kadangi teismas priima sprendimą tik dėl tų argumentų, kurie buvo išdėstyti kasaciniame skunde. Be to, šis įgaliojimas svarbus ir siekiant, jog teismas neviršytų savo įgaliojimų ribų, gilinantis į aspektus, dėl kurių skundas nebuvo paduotas. Manytina, jog šio principo įgyvendinimas neleidžia kasaciniam teismui tapti „trečiąja instancija“ ir aiškiai atriboja kasacinio teismo įgaliojimą vertinti teisės taikymo aspektus, o ne fakto klausimus byloje.

Žemesniųjų instancijų teismų sprendimų peržiūra teisės taikymo aspektu bei galimų teisės pažeidimų nustatymas yra pagrindinis kasacinio teismo įgaliojimas, užtikrinantis teisingumą baudžiamajame procese. Būtent todėl kasacinio teismo teisėjams suteiktų įgaliojimų ribos neabejotinai sietinos su baudžiamojo įstatymo taikymo aspektais. Atsižvelgiant į tai, kad kasacinis teismas neturi įgaliojimo nagrinėti faktinių aplinkybių ir įrodymų, kurie nebuvo tinkamai ištirti pirmosios ar apeliacinės instancijos teisme, jo įgaliojimai apsiriboja galimybe panaikinti, pakeisti sprendimus teisės taikymo klausimais ir grąžinti bylą pakartotiniam nagrinėjimui žemesnės instancijos teisme ar bylą nutraukti. Šių įgaliojimų taikymas užtikrina, kad teismai laikytųsi jiems suteiktų įgaliojimų ir veiktų aiškiai reglamentuotose ribose, kurių peržengimas pažeistų teisėtus šalių interesus bei sutrikdytų teisinės sistemos stabilumą. Minėtų įgaliojimų taikymas yra sietinas su kasaciniame skunde nurodytais kasacijos pagrindais (BPK 369 straipsnis), kurie nurodo, kokios baudžiamojo įstatymo taikymo klaidos ar esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai laikytini pakankamu pagrindu įgyvendinti kasacinio teismo įgaliojimų ribas peržiūrint žemesniųjų instancijų teismų sprendimus.

Kasacinio teismo įgaliojimai dėl įsiteisėjusio sprendimo pakeitimo yra apriboti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose surinktų ir ištirtų įrodymų bei faktinių aplinkybių vertinimu, ir tik konstatavus žemesniųjų instancijų teismų padarytus pažeidimus atsiranda pakankamas pagrindas sprendimo pakeitimui – *„bausmės griežtumo klausimas, atsietas nuo argumentų dėl bausmės skyrimo taisyklių nesilaikymo ar esminio procesinio pažeidimo padarymo, nėra kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasaciniame skunde išdėstyti motyvai, kurie teismui leistų išnagrinėti bylą, neperžengiant suteiktų įgaliojimų ribų, privalo būti sietini su teisės taikymo klausimais ir turėti svarios įtakos galimam teisminės praktikos formavimui. Baudžiamojo proceso kodekse reglamentuota, kad esant konstatuotiems teisės normų pažeidimams, kasaciniam teismui suteikti įgaliojimai ne tik pakeisti ar panaikinti sprendimą, tačiau ir galimybė grąžinti bylą iš naujo nagrinėti žemesnės instancijos teismui (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas, 2002) – tokiu atveju kasacinio teismo išdėstyti motyvai dėl padarytų teisės normų pažeidimų ir nurodymai klaidas ištaisyti turi imperatyvią galią žemesnės instancijos teismui.

Minėti aspektai suponuoja kasaciniam procesui taikomų įgaliojimų specifiškumą bei išskirtinumą. Pažymėtina, kad būtent dėl aukščiau išdėstytų aplinkybių kasacinio teismo

priimti sprendimai turi išskirtinę vietą valstybės teisinėje sistemoje – nagrinėjami klausimai susiję tik su esminėmis teisės taikymo klaidomis, o priimti sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami.

Neatsiejama proceso ypatybė kasaciniame teisme yra ir tai, kad kasacinių bylų nagrinėjamas reikalauja išskirtinės teisėjų kompetencijos bei ženkliai didesnio įdirbio, būtent todėl – siekiant išsaugoti kasacijos instituto išskirtinumą Lietuvos Respublikoje yra įtvirtintas ribotos kasacijos institutas. Pažymėtina, kad teismo įgaliojimai kasaciniame procese neapsiriboja vien tik tinkamu bylos išnagrinėjimu ir teisės aktų aiškinimu. Pirminėje stadijoje itin daug išskirtinio dėmesio reikalaujantis procesas yra tinkamų nagrinėti, kasaciniame teisme, skundų atranka. Didelė reikšmė suteikiama kasacinių skundų atrankai siekiant išlaikyti ribotos kasacijos institutą ir užtikrinti, jog tik skundai dėl pažeistų teisės normų, kurių nagrinėjimas, tikėtina, turės įtakos vienodam teisinės praktikos formavimui būtų perduoti nagrinėti kasaciniam teismui (Driukas, 2002, p. 170). Pažymėtina ir tai, jog skundų atrankos procedūra užtikrina, jog būtų nagrinėjami skundai dėl teisės, o ne fakto pažeidimų, tai padeda išlaikyti kasacijos procesą ekstraordinarų bei aiškiai atriboja kasacijos ir apeliacijos skirtumus.

Nors ir esama nuomonių, kad griežta kasacinių skundų atranka galimai pažeidžia asmens teises į teisingą procesinio sprendimo priėmimą, tačiau manytina, kad tokia nuomonė laikytina klaidinga, kadangi Baudžiamojo proceso kodekso 369 straipsnyje yra imperatyviai reglamentuota koks kasacinio skundo turinys patenka į Lietuvos Aukščiausio Teismo kompetencijos ribas – „patikrina teisės taikymo aspektu, t. y. ar tinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas, ar nepadaryta esminių BPK pažeidimų. Kasacinės instancijos teismas iš naujo netiria įrodymų bei nenustato faktinių bylos aplinkybių, tai yra pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų nagrinėjimo dalykas“ (Lietuvos Aukščiausio Teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad žemesnių instancijų teismams yra suteikta teisė būti aktyviems bylų nagrinėjimo procese, rinkti įrodymus ir konstatuoti objektyviai nustatytas faktines aplinkybes procesiniuose sprendimuose. Pabrėžtina, kad nustačius fakto pažeidimus kasacinėse bylose, kai būtinas pakartotinis faktinių aplinkybių tyrimas, kasacinis teismas, neperžengdamas jam suteiktų įgaliojimų, nustato materialinės teisės normų pažeidimus, tačiau šių pažeidimų ištaisymas nėra dalykas, patenkantis į LAT įgaliojimų ribas, todėl tokios bylos grąžintos žemesnės instancijos teismui pakartotiniam nagrinėjimui. Vis tik, reikia pažymėti, kad siekiant koncentruoto ir teisingo

proceso, šis teismo įgaliojimas įgyvendinamas tik išimtiniais atvejais – kai konstatuotų esminių proceso pažeidimų ištaisymas kasacinės instancijos teisme negalimas.

Iš aptartų aspektų matyti, jog kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribos sietinos su žemesniųjų instancijų teismų sprendimų peržiūra teisės taikymo klausimais, vertinant galimai padarytas baudžiamojo įstatymo taikymo klaidas bei siekiant jas pašalinti įgyvendinant teisingumą, todėl kituose skyriuose aptartini LAT sprendimai, reikšmingi kasacinio teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimo atskleidimui.

Manytina, jog aptartos kasacinio teismo įgaliojimų ribos užtikrina tinkamą teisės viršenybės principo įgyvendinimą valstybės teisinėje sistemoje bei padeda užtikrinti proceso stabilumą, formuojant teismų praktiką, kurios įgyvendinimas privalomas žemesniųjų instancijų teismams priimant procesinius sprendimus. Tačiau, pažymėtina ir tai, jog BPK 376 straipsnio nuostatos yra glaudžiai susijusios su kitomis BPK nuostatomis, reglamentuojančiomis kasacinio proceso tvarką (BPK XXVII skyrius). Atsižvelgiant į tai, tolimesniuose skyriuose aptariant BPK 376 straipsnio taikymą, būtina įvertinti šio straipsnio nuostatų įgyvendinimą BPK 382 straipsnio kontekste.

2.1. Kasacinio teismo įgaliojimų ribų nustatymas keičiant sprendimus

Teisės taikymas – tai viena iš teisės normų įgyvendinimo formų, kuria užtikrinamas teisingumo vykdymas. Siekiant teisingo ir objektyvaus teismo proceso bei procesinio sprendimo, atitinkančio teisės principus bei keliamus aukštus standartus, tinkamas teisės įgyvendinimas yra būtinas. Tačiau, teisės įgyvendinimas yra ir neatsiejama subjekto, kuris siekia teisingumo, teisių panaudojimo dalis. Teisės įgyvendinimo procesas negalimas be teisės aktų aiškinimo, kartu vertinant ir byloje surinktas faktines aplinkybes. Būtent Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turi galią aiškinti teisės aktų taikymo subtilybes.

Teismai, kaip aukščiausią galią turinčios teisėsaugos institucijos privalo vadovautis įstatymais taikant teisę, tačiau pažymėtina, kad vertinant teismų veiklos rezultatus, matyti, jog teisingas teisės aktų pritaikymas vis dar kelia iššūkių – *„teisėjų pareigų vykdymas iš esmės yra susijęs su teisės aiškinimu ir taikymu, kuriuos atliekant galimos ir klaidos“* (Jokimaitė *et al.*, 2022, p. 63). Tokia išvada darytina įvertinus Lietuvos Aukščiausiame Teisme gautų kasacinių skundų kiekį 2020 – 2022 m. laikotarpiu. Lyginant 2020 m., 2021 m. ir 2022 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metiniuose pranešimuose pateiktas ataskaitas apie gautų ir priimtų kasacinių skundų kiekį Baudžiamųjų bylų skyriuje, matyti, kad 2022 m. kasacinių

skundų buvo gauta bei priimta šiek tiek daugiau lyginant su 2020 m. ir 2021 m. statistika⁴. Tai, neabejotinai rodo baudžiamojo proceso subjektų aktyvų siekį pasinaudoti savo procesinėmis teisėmis gauti objektyvų ir sąžiningą procesą bei teisėtą ir teisingą sprendimą, kuris, tikėtina, nebuvo įgyvendintas žemesniųjų instancijų teismuose dėl netinkamai įgyvendintų teismo įgaliojimų.

Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinius pranešimus 2020 – 2022 m. laikotarpiu, pagal gautų ir priimtų kasacinių skundų kiekį darytina išvada, jog žemesniųjų instancijų teismai vis dažniau susiduria su teisės aktų taikymo problematika. Ši tendencija suponuoja, jog nevienoda teisės aktų interpretacija ir bylos aplinkybių vertinimas nulemia neteisėtus procesinius sprendimus, todėl siekiant išvengti galimų klaidų teisės taikymo aspektu, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui suteiktas įgaliojimas patikrinti apeliacinio teismo sprendimus teisės taikymo aspektais bei įvertinti galimai padarytas klaidas.

Šis kasacinės instancijos teismui suteiktas įgaliojimas, manytina, jog padeda įgyvendinti aiškų, sąžiningą ir objektyvų teismų sistemos veikimą Lietuvos Respublikoje.

Kasaciniame teisme gautus sprendimus, dėl kurių kasacinių skundu turinys atitiko jiems keliamus reikalavimus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kaip ir numato Baudžiamojo proceso kodekso 376 straipsnio 1 dalis, patikrina dėl baudžiamojo įstatymo taikymo ir baudžiamojo proceso pažeidimų. Pirmos bei apeliacinės instancijų teismų sprendimai, kaip minėta, yra tikrinami tik teisės taikymo bei aiškinimo klausimais – *„kasacinės instancijos teismas tik teisės taikymo aspektu tikrina žemesnės instancijos teismų sprendimus“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokį išaiškinimą LAT pateikia baudžiamojoje byloje Nr. BIK-650-2022, kuria atsisakyta priimti kasatoriaus skundą. Nors kasacinio teismo įgaliojimų ribos yra apibrėžtos BPK, tačiau reikia pažymėti, jog kiekvienu atveju šios ribos gali būti siauresnės ar platesnės, vertinant kasaciniame skunde išdėstytus motyvus.

Pažymėtina, kad kasaciniame skunde išdėstyti argumentai dėl netinkamo įrodymų vertinimo nelaikytini baudžiamojo įstatymo pažeidimu. Atkreiptinas dėmesys, jog teismas yra laisvas veikti pagal savo įsitikinimus, vertinant visus byloje surinktus įrodymus. Tai akcentuoja ir A. Juozapavičius, teigdamas, kad *„tiesos baudžiamajame procese nustatymo ribojimas taikant įrodymų leistinumo institutą nepaneigia ir teismo laisvo įrodymų vertinimo principo“*

---

⁴ gauta 2020 m. – 837, priimta – 337, 2021 m. gauta – 866, priimta – 375, o 2022 m. gauta – 877, priimta – 379. 2022 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinio informacinio pranešimo duomenys, p. 61.

(Juozapavičius, Leonaitė, 2021, p. 90). Teismo įrodymų vertinimas remiantis vidiniais įsitikinimais, nelaikytinas aspektu, galinčiu turėti įtakos neteislingam teisės taikymui. Tačiau, pažymėtina, kad nors bylos aplinkybių vertinimas pagal teismo vidinius įsitikinimus nėra ribojamas, tačiau dažnu atveju nevienodai interpretuojamos ne tik bylos aplinkybės, bet ir privalomų teisės normų taikymas, kuris neabejotinai turi įtakos neteislingam procesiniam sprendimui. Atsižvelgiant į padidėjusį priimtų kasacinių skundų kiekį 2020 – 2022 m. laikotarpiu, teigtina, jog Lietuvos Aukščiausiajam Teismui suteiktas įgaliojimas peržiūrėti žemesniųjų instancijų teismų procesinius sprendimus teisės taikymo klausimais yra itin aktualus.

Ankstesniuose skyriuose aptarta kasacijos instituto svarba, jo raida Lietuvos Respublikoje bei kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribos vertinant teorines žinias, todėl šiame skyriuje dėmesys bus skiriamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos analizei, siekiant atskleisti teismo įgaliojimų ribų praktinį įgyvendinimą.

Norint pagrįsti išdėstytą poziciją, buvo atlikta analizė, atsitiktiniu būdu pasirenkant LAT baudžiamąsias bylas, kuriose žemesniųjų instancijų teismų sprendimai buvo pakeisti. Ši analizė leidžia daryti išvadą, jog dažniausiai pasitaikančios baudžiamojo kodekso (toliau – BK arba baudžiamasis kodeksas) nuostatų taikymo klaidos sietinos su bausmės vykdymo atidėjimo, netinkamos veikų kvalifikacijos bei bausmių bendrinimo problematika. Todėl šioje dalyje bus siekiama aptarti kaip kasacinis teismas įgyvendina jam suteiktus įgaliojimus, vertinant nustatytus teisės taikymo pažeidimus. Pažymėtina, kad teismo įgaliojimų įgyvendinimas nustačius teisės taikymo klaidas sąlygoja kasacinio teismo sprendimus pakeisti arba panaikinti žemesnės instancijos teismo sprendimą, kai šio sprendimo pakeitimas ar panaikinimas nėra susijęs su esminiais baudžiamojo proceso pažeidimais ir byloje nustatytų aplinkybių teisingas vertinimas leidžia ištaisyti padarytą teisės taikymo klaidą.

Kasacinis teismas, vykdydamas savo įgaliojimus ir vertindamas bausmės vykdymo atidėjimo nuostatų taikymą privalo nustatyti ir argumentuotai įvertinti aplinkybes, kurios galėjo nulemti neteislingą BK 75 straipsnio nuostatų taikymą žemesniųjų instancijų teismuose. Tačiau, keltinas klausimas ar teismo įgaliojimų ribos taikant BK 75 straipsnio nuostatas, nėra peržengiamos, kadangi vertinant kaltininko padarytą veiką, veikos padarymo aplinkybes, jo asmenybę, tikėtina, jog visų procese dalyvaujančių asmenų interesai nebus tolygiai patenkinti. Atsižvelgtina ir į tai, jog kasacinio teismo įgaliojimas vertinti ar tinkamai pritaikytas

baudžiamasis įstatymas, BK 75 straipsnio nuostatų taikymo aspektu yra apsunkintas, kadangi kaltininko asmeninių savybių sąrašas minėtame straipsnyje nėra baigtinis.

Apeliacinės instancijos teismai, nagrinėdami skundus dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 75 straipsnio – bausmės vykdymo atidėjimo klausimo dažnai netinkamai interpretuoja baudžiamojo įstatymo taikymo galimybes, taip padarydami teisės taikymo klaidą. *„Kasacinės instancijos teismas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų atlikto įrodymų vertinimo nepakeičia savu, tik gali tikrinti, ar anksčiau vykusiuose proceso etapuose buvo tinkamai aiškinti ir taikyti baudžiamieji įstatymai ir ar baudžiamojo proceso metu nepadaryta esminių BPK pažeidimų“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymas dažnu atveju lemia žemesnių instancijų teismų sprendimų pakeitimą, todėl sklandus LAT įgaliojimų įgyvendinimas teisės taikymo aspektu yra itin aktualus siekiant įgyvendinti teisingumą. Analizuojant BK 75 straipsnio nuostatų taikymo, veikos kvalifikacijos ir bausmių bendrinimo klausimus ir vertinant teismo įgaliojimų ribas kasaciniame procese, aktualios teisės aiškinimo aspektu yra šios kasacinio teismo nutartys: Nr. 2K-133-689/2021, 2K-137-689/2021, 2K-143-1073/2020, 2K-176-489/2022, 2K-224-1072/2022, 2K-271-976/2020, 2K-35-489/2021, 2K-258-788/2022, 2K-7-98-628/2022, 2K-292-303/2020, 2K-125-788/2020.

Lietuvos Aukščiausiajame Teisme išnagrinėtos bylos Nr. 2K-133-689/2021 aktualumas susijęs su kasacinio teismo išaiškinimu dėl netinkamo teisės taikymo pažeidžiant nukentėjusiųjų interesus ir kaltininko interesus. Byloje nustatyta, kad netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas užkerta kelią įgyvendinti kaltininko teisę į teisingumo įvykdymą, taip pat pažeidžia kitų proceso šalių teises. Nagrinėjamu atveju, apeliacinės instancijos teismo sprendimas, kuriame netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas, aiškiai pažeidė baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalies nuostatas – „paskirta bausmė neatitiko BK 75 straipsnio 3 dalyje nustatytos sąlygos, todėl apeliacinės instancijos teismas negalėjo šios normos taikyti jam paskirtai bausmei ir iš dalies atidėti jos vykdymo” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai, jog paskirta bausmė neatitiko įstatymu nustatytų sąlygų, kelia abejonių dėl teismo sprendimo teisėtumo ir teisingumo. Todėl šioje dalyje apeliacinės instancijos teismo sprendimas keistinas netinkamai pritaikius baudžiamąjį įstatymą. Įvertinus šias aplinkybes, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad buvo padaryta teisės taikymo klaida, ir atsižvelgdamas į jam suteiktus įgaliojimus, sprendimą keitė dalyje, remdamasis tuo, kad nebuvo padaryti esminiai baudžiamojo proceso

pažeidimai. Taigi, šis atvejis aiškiai parodo, kaip kasacinis teismas, laikydamasis jam suteiktų įgaliojimų ribų, įgyvendina teisingumą, keisdamas teismo sprendimą, kai nustato teisės taikymo klaidas. LAT įgaliojimų įgyvendinimas, patikrinus sprendimą teisės taikymo aspektu, lėmė ne tik tinkamą teisės aktų taikymą ir teisingumo įgyvendinimą, tačiau ir ne mažiau svarbią nukentėjusiųjų teisę kuo greičiau atkurti nusikaltimu pažeistus, šiuo atveju, turtinius interesus. Tai atspindi teismo įgaliojimus, kai kasacinis teismas gali įgyvendinti teisingumą, pakeisdamas sprendimą dėl teisės taikymo klaidų, ir tuo pačiu padėti atkurti teisinę pusiausvyrą. Nors šioje byloje teismo įgaliojimai buvo įgyvendinami tik teisės taikymo klausimais, tačiau akivaizdu, jog šie įgaliojimai prisideda ne tik prie teisingumo atkūrimo, tačiau ir prie teisinės pusiausvyros atstatymo.

Lietuvos Aukščiausio Teismo byloje Nr. 2K-137-689/2021 teismas vertino kasacinių skundų argumentus ir atsižvelgiant į juos pasisakė dėl teismo įgaliojimų ribų. Kasaciniu skundu ginčijamas ne tik teisės aktų taikymo klausimas, tačiau ir prašoma bylą grąžinti pakartotinai nagrinėti apeliacinės instancijos teisme. LAT šioje byloje pažymėjo, jog *„skundžiamų teismų sprendimų teisėtumas kasacine tvarka tikrinamas remiantis šiuose sprendimuose nustatytomis bylos aplinkybėmis, iš naujo įrodymų nevertinant ir naujų faktinių bylos aplinkybių nenustatant“* (Lietuvos Aukščiausio Teismo 2021 m. spalio 19 d. nutartis). Vadovaujantis šia teismo nuostata, skundas atmestinas. Pažymėtina, jog nors kasaciniame skunde ginčijamos faktinės bylos aplinkybės, tačiau į LAT įgaliojimų ribas nepatenka pakartotinis faktinių aplinkybių vertinimas, todėl teismas dėl jų nepasisako. Tokiu būdu LAT aiškiai konstatuoja ir atskiria kasacinio ir apeliacinio teismo, kuriam suteikta galimybė pakartotinai tirti bylos aplinkybes, įgaliojimus. Atkreiptina, jog žemesnės instancijos teismų nustatytų įrodymų ir faktinių aplinkybių pakartotinė analizė kasaciniame procese, nesant nustatytiems esminių proceso pažeidimų, reikštų kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimą. Manytina, jog LAT sprendimas atmesti kasatorių skundą šioje dalyje atitinka baudžiamojo proceso teisės principus ir aiškiai apibrėžia kasacinio teismo įgaliojimų ribas.

Kitas kasacinis skundas šioje byloje pateiktas išimtinai dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo. Šioje byloje, pirmosios instancijos teismas, įvertinęs visas bylos aplinkybes, išanalizavęs surinktus įrodymus tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir kasatorei paskyrė proporcingą bausmę, taikant BK 75 straipsnį. Pažymėtina, kad klaidingai baudžiamasis įstatymas šiuo atveju buvo pritaikytas apeliacinės instancijos teisme. Manytina, kad teisėjų kolegija aplinkybes vertino remdamasi savo vidiniu, subjektyviu įsitikinimu,

nepakankamai pagrįstu faktinėmis bylos aplinkybėmis. Kasacinis teismas atkreipia dėmesį, jog BK 75 straipsnio įgyvendinimui reikalinga sąlyga, jog bausmės tikslai būtų pasiekti be realaus bausmės atlikimo, tačiau įstatymas nenumato imperatyvių taikymo pagrindų, kuriais remiantis BK 75 straipsnio taikymas taptų privalomas – *„baudžiamajame įstatyme nėra išvardyta aplinkybių, į kurias teismas turėtų atsižvelgti svarstydamas, ar bausmės tikslai kaltininkui bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo”* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT teisėjų kolegija byloje Nr. 2K-137-689/2021 padarė išvadą, jog nevienodas pirmosios bei apeliacinės instancijos teismų aplinkybių vertinimas negali būti pagrindu keisti pirmosios instancijos teismo sprendimą dėl BK 75 straipsnio normų taikymo. LAT taip pat pažymėjo, kad iš pirmosios instancijos teismo nustatytų aplinkybių matyti, jog kasatorės atveju bausmės tikslai gali būti pasiekti be realios bausmės atlikimo, kadangi faktinės bylos aplinkybės nesudaro prielaidos manyti, kad BK 75 straipsnio nuostatų taikymas *paneigtų baudžiamosios teisės esmę ir paskirtį, neužtikrintų specialiosios ir bendrosios prevencijos ir kad bausmės tikslai nebus pasiekti be realaus bausmės atlikimo* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje) todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas keistinas. LAT teisėjų kolegija, įgyvendindama savo įgaliojimus šiuo atveju įvertino, jog apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir tai lėmė bausmės švelninimą nuteistajai kasaciniame procese. Darytina išvada, jog nesant imperatyvių baudžiamojo įstatymo normų taikymo pagrindų, paliekant tai teismo prerogatyvai kyla rizika galimam teisės aiškinimo ir taikymo nevienodumui. Šių rizikų mažinimui LAT suteikti įgaliojimai yra itin reikšmingi, kadangi patikrindamas sprendimus teisės taikymo aspektu kasacinis teismas ne tik formuoja vienodą teismų praktiką, tačiau, kaip ir šiuo atveju, užtikrina teisingumo įgyvendinimą.

Skirtingas teismų vertinimas dėl BK 75 straipsnio taikymo nuostatų nagrinėtas ir kasacinėje byloje Nr. 2K-143-1073/2020. Kaip minėta, teismai, vertindami bylos aplinkybes neretu atveju skirtingais jas traktuoja. Pirmosios instancijos teismas įvertinęs bylos aplinkybes nusprendė, kad yra visos sąlygos taikyti BK 75 straipsnio nuostatas kaltininkui, o apeliacinės instancijos teismas – priešingai teigė, jog pirmosios instancijos teismas neteisingai įvertino byloje surinktus įrodymus ir aiškino BK 75 straipsnio nuostatų taikymo galimybę – *„nagrinėjamu atveju, neįvertinus nusikaltimo padarymo aplinkybių ir dėl panaudoto smurto atsiradusių padarinių dydžio, buvo nepagrįstai suteiktas prioritetas kaltininko interesams, iš*

esmės ignoruojant nukentėjusiųjų interesus, kad kaltas asmuo būtų teisingai nubaustas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Žemesnių instancijų teismų skirtingas aplinkybių vertinimas įtvirtina teismo įgaliojimus tikrinti teismų sprendimus ir aiškinti teisės normas. Kaip matyti iš nutarties, priimtose kasacinės kolegijos, pirmosios instancijos teismo argumentai buvo visapusiškai įvertinti ir motyvuoti tiek kaltininko, tiek nukentėjusiojo atžvilgiu, tačiau apeliacinės instancijos teismo vertinimą netaikyti baudsmės vykdymo atidėjimo instituto lėmė teismo išskirtinis dėmesys nukentėjusio asmens būklei. *„Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad teisingumo principas, kuriuo vadovaujamosi ir skiriant bausmes, reiškia ne tik nusikalstamos veikos, jos padarymo aplinkybių, kaltininko asmenybės įvertinimą. Ne mažiau svarbus šia prasme yra ir nuo nusikaltimo nukentėjusių asmenų teisėtų interesų suvokimas bei siekis juos saugoti ir baudžiamajame įstatyme nustatytomis priemonėmis ginti. Dėl to bausmė teisinga, kai ją skiriant įvertinami ir kaltininko, ir nukentėjusiojo interesai, kai nė vieniems iš jų nesuteikiama prioritetinė reikšmė“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT teisėjų kolegija pabrėžia, kad neteisingą teisės taikymą šiuo atveju lėmė, jog apeliacinės instancijos teismas *„nukrypo nuo šiuo klausimu suformuotos praktikos, o vadovavosi šios bylos aplinkybių kontekste netaikytina baudžiamojoje jurisprudencijoje suformuota teisės taikymo praktika“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Veikdama savo įgaliojimų ribose ir aiškindama teisės taikymą kasacinė kolegija atkreipė dėmesį, kad vieno iš proceso dalyvių interesų išaukštinimas pažeidžia teisingumo principą – *„teisingumas gali būti įgyvendintas tik užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, teisingumo principo įgyvendinimas imperatyviai numato, jog bausmė kaltininkui turi būti individualizuota. Be to, kolegija pažymėjo, kad baudsmės atidėjimo instituto vertinimas kaip neužtikrinantis tinkamo baudsmės vykdymo kritikuotinas – *„bausmės vykdymo atidėjimo prilyginimas nebaudžiamumui ir nepagarbai įstatymui kaip teisinis argumentas nepriimtinas“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas neobjektyviai išskyrė tam tikras aplinkybes ir jų vertinimo kontekste paskyrė kaltininkui neteisingą bausmę. Aptartos bylos kontekstas suponuoja, jog esminės teisės taikymo klaidos išryškėja teismui išskiriant tam tikras bylos aplinkybes iš visumos ir jų nevertinant bendram kontekste. Kaip

argumentavo kasacinė kolegija, klaidingas suformuotos praktikos taikymas ir bylos aplinkybių vertinimas užkerta kelią teisingumo principo įgyvendinimui. Kasacinėje byloje, kaip ir ankstesniame pavyzdyje, tinkamas LAT įgaliojimų įgyvendinimas užtikrino teisingą sprendimą, švelninant bausmę kasatoriaus atžvilgiu. Be to, šie tinkamai realizuoti teismo įgaliojimai, lėmė ne tik teisingą sprendimą kaltininkui, tačiau ir protingą kaltininko ir nukentėjusiojo interesų balansą, kadangi kaltininkui taikius BK 75 straipsnio nuostatas, tikėtina, greičiau bus atlyginta nukentėjusiojo patirta žala.

Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarime konstatavo, jog „*konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, ne išorinę teismo vykdomo teisingumo regimybę, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus <...>, kurie savo turiniu nėra neteisingi*” (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas). Vien tik baigiamojo procesinio sprendimo priėmimas byloje neužtikrina teisingumo įvykdymo. Kalbant apie teisėtą baudžiamąjį procesą, teisinga nusikalstamos veikos kvalifikacija turėtų būti įvardijama kaip esminis kriterijus įtakojantis sąžiningą ir teisingą procesą. Netinkama veikos kvalifikacija sudaro sąlygas kilti neteisėtam asmens nuteisimui, kadangi įstatymu uždraustos veikos padarymas skiriasi pavojingumo laipsniu, todėl netinkamai kvalifikuota veika užtraukia asmeniui griežtesnę atsakomybę.

Aptartose LAT bylose matyti, jog nusikalstamų veikų kvalifikavimo problematiką nulemia išimtinai vertinamieji dalykai – žemesnių instancijų teismai koncentruojasi į tam tikrus kaltininko veiksmus, tačiau nevertina jų visame baudžiamosios bylos aplinkybių kontekste. Pavyzdžiui, byloje Nr. 2K-176-489/2022 nagrinėjamu atveju kasacinio teismo sprendimą pakeisti apeliacinės instancijos nuosprendį lėmė klaidinga nusikalstamos veikos kvalifikacija. „*Tokio pobūdžio piktnaudžiavimas, neteisėta pagalba, teikta dėl draugiškumo tik iš matymo pažįstamam žmogui, atsižvelgiant į pirmiau šioje nutartyje išdėstytus argumentus dėl piktnaudžiavimo veikos kvalifikavimo pagal BK 228 straipsnio 2 dalį galimybių, akivaizdžiai neatitinka nei BK 228 straipsnio 2 dalyje nurodyto kvalifikuojančio požymio turinio, nei jame nurodyto asmeninės naudos siekio sampratos*” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasacinė kolegija pažymėjo, jog kaltinimo keitimas apeliacinėje instancijoje rodo siekį nustatyti kaltininko motyvus vykdant nusikalstamą veiką. Atkreiptina, ir teismo pozicija į tai, jog nors apeliacinės instancijos teismas tinkamai apibrėžė kaltininko siekius ir nurodė, jog nebuvo siekiama asmeninės naudos, tačiau kvalifikuojant nusikalstamą veiką buvo padaryta teisės

taikymo klaida, kaltininko nusikalstamos veikos motyvai aiškinami plečiamai ir tai lėmė netinkamą nusikalstamos veikos kvalifikavimą bei to pasėkoje neteisėtą sprendimą. „*Neturėtų būti formuojama tokia teismų praktika, kad tyčiniai neteisėti piktnaudžiaujančio tarnyba kaltininko veiksmai padaryti padedant pažįstamam asmeniui išvengti administracinės atsakomybės jau vien dėl to suponuoja kitokią asmeninę naudą ir yra pavojingesni*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasacinė kolegija taip pat pažymėjo, kad asmeninės naudos siekimas neturėtų būti aiškinamas plečiamai, jeigu byloje nenustatyta jokių aplinkybių suponujančių išvadą apie galimą kaltininko asmeninės naudos gavimą. Pažymėtina, kad bylos aplinkybių aiškinimas plečiamai neretai turi įtakos netinkamai nusikalstamos veikos kvalifikacijai ir nulemia klaidingą baudžiamojo įstatymo taikymą. Vadovaujantis BPK 376 straipsnio nuostatomis akcentuotina, „*kad kasacinės instancijos teismas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų atlikto įrodymų vertinimo nepakeičia savu*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje), tačiau įvertina nagrinėtas aplinkybes bei baudžiamojo įstatymo taikymą. Kasacinio teismo įgaliojimai šioje byloje apsiribojo apeliacinės instancijos teismo sprendimo pakeitimu, atsižvelgiant į tai, kad buvo padaryta neesminė klaida ir pakeitus sprendimą kaltininkui paskirta bausmė sušvelninta.

Klaidingos nusikalstamos veikos kvalifikacijos įtaka neteisėtam sprendimui taip pat aptarta byloje Nr. 2K-224-1073/2022. „*Kasacinės instancijos teisme tikrinama, ar, vertinant byloje surinktus įrodymus, nustatant bylos aplinkybes, nebuvo padaryta esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų, ar pagal byloje nustatytas aplinkybes pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, jog šioje byloje kasaciniu skundu prašoma baudžiamąją bylą nutraukti, motyvuojant, jog žemesniųjų instancijų teismai netinkamai vertino faktines bylos aplinkybes ir padarė esminius baudžiamojo procese pažeidimus. Tačiau, kasacinė kolegija pažymėjo, jog žemesniųjų instancijų teismų surinktų ir nagrinėtų faktinių aplinkybių pakartotinis vertinimas išeina iš kasacinio teismo įgaliojimų ribų. Nors kasaciniame skunde neišdėstyti argumentai dėl klaidingos veikos kvalifikacijos, tačiau LAT atkreipė dėmesį, jog žemesniųjų instancijų teismai iš esmės reikšmingomis pripažino tas pačias bylos aplinkybes, tačiau skirtingai vertino aplinkybes ir kvalifikavo veiką. „*Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teismams sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose*“ (Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasacinė kolegija atkreipia dėmesį, kad galimą teismų precedentų taikymą lemia identiškos byloje nustatytos faktinės aplinkybės. Netinkamas teismų praktikos vertinimas lėmė klaidingą nusikalstamos veikos kvalifikaciją. Kaip jau minėta anksčiau, skirtingas, per siaurai, ar plečiamai aiškinamas faktinių aplinkybių vertinimas turi įtakos teisingai nusikalstamų veikų kvalifikacija, ko pasėkoje neužtikrinamas teisingumo principo įgyvendinimas. Minėtoje byloje, galima teigti, jog teismas vertindamas tik veikos kvalifikavimo klausimą, o ne faktines bylos aplinkybes, tinkamai įgyvendino savo įgaliojimus. Kasatoriaus išdėstytų skundo argumentų dėl bylos aplinkybių vertinimas, neabejotinai būtų teismo įgaliojimų ribų peržengimas, nes akivaizdu, jog teisingam procesiniam sprendimui ir bausmės paskyrimui aktualus išimtinai baudžiamojo įstatymo taikymo klausimas.

Kasacine tvarka išnagrinėjus bylą Nr. 2K-271-976/2020 akivaizdu, jog klaidingai kvalifikuota nusikalstama veika užkerta galimybę tinkamai įgyvendinti teisingumą. Nors kasaciniame skunde keliamas klausimas dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo, tačiau skundo motyvai grindžiami netinkamų įrodymų vertinimu, o įrodymų vertinimas nėra LAT įgaliojimų ribose. Minėtu atveju, kasacinės instancijos teismas pažymi, jog esminių baudžiamojo proceso pažeidimų šioje byloje nenustatyta, todėl sprendimas keistinas tik dalyje dėl bausmės skyrimo. Kasacinė kolegija konstatavo „*jog pagal BPK 376 straipsnio 3 dalies nuostatas kasacinės instancijos teismas gali sušvelninti ar sugriežtinti bausmę, jeigu neteisinga bausmė susijusi su netinkamu baudžiamojo įstatymo taikymu*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Aptartinu atveju, žemesniųjų instancijų teismai tinkamai nustatė bylos faktines aplinkybes, tačiau tų aplinkybių vertinimas išskiriant kvalifikuojantį požymį – ypatingą žiaurumą, nulėmė baudžiamojo įstatymo taikymo klaidą. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog kvalifikuojantis požymis – ypatingas žiaurumas yra apibrėžtas teismų praktikoje, tačiau šiuo atveju vertinant kaltininko atliktus veiksmus, tokiai kvalifikacijai nėra pagrindo. Akivaizdu, jog neteisingą baudžiamojo įstatymo taikymą, šioje byloje lėmė vertinamieji dalykai. LAT konstatavus, jog kaltininko veika kvalifikuota netinkamai ir paskirta per griežta bausmė, teismas vadovaudamasis BPK 376 straipsnio 3 dalies nuostatomis kaltininkui bausmę sušvelnino.

Nutartyje Nr. 2K-35-489/2021 keliamas klausimas dėl bausmių švelninimo esant per ilgai baudžiamojo proceso trukmei taip pažeidžiant kaltininkų teises į operatyvų baudžiamosios bylos nagrinėjimą. Kolegija pažymi, kad bausmės skyrimas esant konstatuotai

per ilgai baudžiamojo proceso trukmei suponuoja galimą bausmės švelninimą kaltininkui. Tai ypač aktualu siekiant tinkamai įgyvendinti kaltinamųjų teises taikant kardomąją priemonę – suėmimą. Suėmimo taikymas iš esmės įpareigoja teismą itin atidžiai vertinti baudžiamojo proceso ir galimą kardamosios priemonės taikymo trukmę. Vis tik, atkreiptina, kad vadovaujantis Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) formuojama praktika tai laikytina išimtinę galimybę. Kasacinė kolegija šioje byloje konstatavo, kad teismas turėjo imtis papildomų priemonių siekiant tinkamai organizuoti teisminį procesą ir užtikrinti kiek įmanoma sklandesnę ir greitą baudžiamosios bylos nagrinėjimą žemesniųjų instancijų teismuose, tačiau ši teismo pareiga nebuvo įgyvendinta, todėl teismas daro išvadą, kad atsižvelgiant į proceso dalyvių patirtą žalą yra pagrindas „sušvelninti teismo skirtas galutines bausmes“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad nors klausimas dėl bausmės švelninimo nuteistiesiems keliamas ne visuose kasaciniuose skunduose, tačiau vadovaujantis BPK 376 straipsnio 2 dalimi, kolegijos vertinimu, bausmės švelninimas tuo pačiu pagrindu taikytinas ir kitų nuteistųjų atžvilgiu. Taikant BPK 376 straipsnio 2 dalies nuostatas, teismui suteikiami įgaliojimai švelninti bausmę ir nuteistiesiems, net jei šis klausimas nebuvo keliamas kasaciniuose skunduose, atsižvelgiant į tai, kad byla turi būti nagrinėjama paduoto kasacinio skundo ribose. Ši nuostata nelaikytina LAT įgaliojimų ribų peržengimu, kadangi užtikrina teisingumo principo įgyvendinimą bei leidžia individualizuoti bausmę, vertinant išdėstytas aplinkybes. Manytina, kad aptartu atveju, paskirtos bausmės dydžio neperžiūrėjimas kitų nuteistųjų atžvilgiu įtakotų netinkamai įgyvendintus teismo įgaliojimus kasaciniame procese. Akivaizdu, jog šiame procese, apeliacinis teismas neįvertino vyraujančios teismų praktikos ne tik nacionaliniu lygmeniu, tačiau ir EŽTT formuojamų teisės taikymo nuostatų, reglamentuojančių bausmės švelninimo galimybes.

Atkreiptinas dėmesys, kad net ir esant teisingai nustatytoms baudžiamosios bylos aplinkybėms, tinkamai nusikalstamos veikos kvalifikacijai, bausmių bendrinimo klausimai gali turėti esminę įtaką bylos išnagrinėjimo rezultatui. Bausmių bendrinimas – sudėtingas procesas, reikalaujantis atidžiai įvertinti tokius aspektus, kaip veikos pobūdį, kaltininko asmenybę, bausmės tikslus ir kitus reikšmingus aspektus. Tai laikytina gana opia problema, todėl kasaciniam teismui tenka užduotis įvertinti ar bendrindami bausmes teismai vadovavosi tinkamais teisės aktais.

LAT kolegija išnaginėjusi kasacinį skundą byloje Nr. 2K-258-788/2022 pažymi, jog šioje byloje netinkamą bausmių bendrinimo ir neteisingos bausmės skyrimą nulėmė bylų išskyrimas ikiteisminio tyrimo metu. Atkreiptina, kad žemesnių instancijų teismai skirdami bausmes „*turi orientuotis į tokią galutinę bausmę, kuri, tikėtina, būtų buvusi paskirta priimant vieną nuosprendį*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kasacinė kolegija taip pat pažymėjo, kad bylų išskyrimas neturėtų neigiamai veikti kaltininko padėties. Iš nustatytų bylos aplinkybių akivaizdu, jog kaltininko veika turėjo tęstinį pobūdį – „*prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties išplaukia, kad minėti veiksmai, padaryti net ir prieš kelis nukentėjusiuosius, esant bendrai tyčiai taip veikti, kvalifikuotini ne kaip atskiros nusikalstamos veikos, bet kaip tęstinė nusikalstama veika*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismo vertinimu, minėtoje situacijoje netinkamą bausmių bendrinimą lėmė ikiteisminio proceso metu išskirtos bylos. Žemesnės instancijos teismas neįvertino minėtos aplinkybės ir neatsižvelgė, jog atskirų sprendimų priėmimas to paties asmens atžvilgiu atskirose bylose, kuriose įvykdyta veika iš esmės vertintina ne kaip atskiros, o kaip tęstinė, nulems klaidingą BK 64 straipsnio taikymą. Atsižvelgiant į tai, kasacinės instancijos teismas ištaisė žemesnės instancijos teismo sprendimą kaltininkui sumažindamas skirtiną galutinę bausmę.

Netinkamas bausmių bendrinimo klausimas aptartas ir byloje Nr. 2K-7-98-628/2022. Nagrinėta byla aktuali BK 63 straipsnio taikymo kontekste. Atkreiptina, jog vadovaujantis BK 63 straipsnio nuostatomis „*skirdamas galutinę subendrintą bausmę, teismas gali bausmes apimti arba visiškai ar iš dalies jas sudėti*“ (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000). Tačiau, atkreiptina, kad skiriant bausmę ir siekiant bausmes subendrinti privalu įvertinti ar nusikalstamos veikos padarytos realiaja ar idealiaja sutaptimi. „*Pagal kasacinio teismo praktiką idealioji nusikalstamų veikų sutaptis paprastai konstatuojama tada, kai asmuo viena veika (veikimu arba neveikimu) tuo pačiu laiku padaro du ar daugiau nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų, nustatytų skirtinguose BK straipsniuose*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Esant idealiajai sutapčiai taikytinas bausmių bendrinimas apėmimo būdu, kadangi tai leidžia užtikrinti teisingos, bet ne per griežtos bausmės paskyrimą kaltininkui. Minėtu atveju, pirmosios instancijos teismas teisingai įvertino, jog nusikalstamos veikos padarytos idealiaja sutaptimi, tačiau neteisingai taikė BK 63 straipsnio nuostatas ir tai nulėmė, jog bausmės buvo subendrintos dalinio sudėjimo, o ne apėmimo būdu, kaip to reikalauja įstatymas (BK 63 straipsnio 5 dalies 1

punktas), pažeidžiant kaltininko teisę į teisingą bausmę. Bausmių bendrinimas sudėjimo būdu laikytinas griežtesniu ir taikytinas esant realiai nusikalstamų veikų sutapčiai. Atkreiptina, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai taikė ir BK 64¹ straipsnio nuostatas mažindamas už kiekvieną nusikalstamą veiką paskirtos bausmės dalį. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad pagal LAT „*formuojamą praktiką BK 64¹ straipsnio nuostatos taikomos ne bausmėms, paskirtoms už atskiras nusikalstamas veikas, o tik galutinei subendrintai bausmei*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Švelnesnio įstatymo netinkamas taikymas gali nulemti neproporcingai didelės galutinės bausmės skyrimą. LAT įgaliojimai šioje byloje aiškiai atsiskleidžia per teisės taikymo aspektą. Pateiktas kasacinio teismo išaiškinimas šioje byloje parodo, jog teismo įgaliojimų ribos teisės taikymo aspektais yra išskirtinai svarbios formuojant teismų praktiką žemesnių instancijų teismams, užtikrinant nuoseklų teisės normų ir teisingumo principo įgyvendinimą procese.

Bausmių bendrinimo problematika aptartina ir byloje Nr. 2K-292-303/2020. Skiriant bausmę ypatingai svarbu paskirti teisingą, proporcingą nusikalstamai veikai, jos pavojingumui, kaltininko asmenybei, bausmę. Bendrinant bausmes, teismai privalo vadovautis bausmių skyrimo taisyklėmis – BK 63 straipsnio nuostatomis, tačiau iš kasacinės teismo praktikos, keičiant žemesnių instancijų teismų sprendimus, dėl netinkamai subendrintų bausmių, akivaizdu, jog tai kelia iššūkių. Teisingas bausmių bendrinimas itin svarbus siekiant nebloginti kaltininko padėties, paskiriant jam per griežtą bausmę. Vienas iš kasacinio skundo motyvų minėtoje byloje – per griežta, BK 41 straipsnio nuostatų neatitinkanti bausmė. *“Bausmės griežtumo klausimas kasacinės instancijos teisme gali būti nagrinėjamas išsiaiškinant, ar skiriant bausmę nebuvo pažeisti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai”* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Įvertinus kasatoriui paskirtas bausmes, kasacinis teismas pažymi, jog bausmėms atitinkant sankcijoje numatytus bausmių dydžius ir nesant nustatytų baudžiamojo proceso pažeidimų, bausmių keitimas išeitų už kasacinio teismo įgaliojimų ribų. Išnagrinėjus bylą kasacine tvarka konstatuota, kad skirtini bausmių dydžiai teisingi, tačiau netinkamai taikytas bausmių bendrinimo institutas nulėmęs teisės taikymo pažeidimus. *„Bausmių bendrinimo tvarką teismas pasirenka įvertinęs padarytų nusikalstamų veikų pobūdį ir pavojingumą”* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nagrinėjamu atveju teismas vertindamas padarytų nusikalstamų veikų pobūdį padarė klaidą, kuri neabejotinai paveikė procesinį sprendimą. Kasacinio teismo vertinimu, žemesnių instancijų

teismų sprendimai keistini „*dėl netinkamai pritaikyto baudžiamojo įstatymo (BPK 369 straipsnio 2 dalis)*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pakeisto sprendimo matyti, kad netinkamas bausmių bendrinimas lėmė didesnę bausmę kaltininko atžvilgiu nei turėtų būti skirtina tinkamai pritaikius BK 63 straipsnio nuostatas. LAT konstatavo, jog kasacinio skundo argumentai šioje byloje, išeina iš teismo įgaliojimų ribų, todėl vertinti tik argumentai, susiję su netinkamu teisės aktų taikymu. LAT įgaliojimai šioje byloje įgyvendinti tinkamai, įgyvendinant teismo įgaliojimą tikrinti sprendimus teisės taikymo klausimais bei užtikrinant teisingumą byloje.

Byloje Nr. 2K-125-788/2020 paduotame kasaciniame skunde nekeliamas klausimas dėl netinkamo bausmių bendrinimo, tačiau kolegija pastebėjusi netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą ištaisė teisės taikymo klaidą. Akcentuotina, jog nors šis argumentas dėl klaidingo bausmių bendrinimo nebuvo kasacinio skundo dalykas, tačiau kasacinio teismo sprendimu klaidos ištaisymas buvo būtinas. Teisės taikymo klaidos ištaisymą, neabejotinai sąlygoja tinkamai įgyvendinti kasacinio teismo įgaliojimai. Manytina, jog teisingumo principo įgyvendinimas be tinkamai įgyvendintų teismo įgaliojimų nėra galimas.

Paanalizavus keletą LAT išnagrinėtų bylų, akivaizdu, jog kasacinio teismo įgaliojimas tikrinti sprendimus teisės taikymo aspektu atskleidžia kylančią problematiką bausmių bendrinimo klausimais. Tai kelia nemažus iššūkius tinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo aspektu ir teisingumo principo įgyvendinimui. Remiantis aptarta kasacinio teismo praktika, pastebėtina, kad dažniausios teisės taikymo klaidos, lemiančios žemesniųjų instancijų teismų sprendimų keitimą, yra susijusios klaidingu bausmių bendrinimu, neteisinga nusikalstamos veikos kvalifikacija ir netinkamu bausmės vykdymo atidėjimo instituto taikymu.

Iš aptartų atvejų matyti, kad net tinkamai kvalifikuota ir teisingai pasirinkta bausmė, atitinkanti sankcijos ribas, gali būti per griežta dėl netinkamo bausmių bendrinimo. Tai pabrėžia kasacinio teismo svarbą ir unikalumą, nes jam suteikti išskirtiniai įgaliojimai teisės taikymo ir aiškinimo aspektais. Šie įgaliojimai yra esminiai užtikrinant teisingumo vykdymą, pagrįstą tinkamai pritaikytomis įstatymų normomis ir suformuota teismų praktika. Remiantis aptartomis kasacinėmis bylomis akivaizdu, jog sklandus šių įgaliojimų taikymas yra esminis garantas, užtikrinantis teisingumo principo įgyvendinimą.

Tačiau, kasacinio teismo įgaliojimų įgyvendinimas neapsiriboja tik sprendimų pakeitimu dėl netinkamo teisės taikymo, todėl toliau aptartinas teismo įgaliojimų įgyvendinimas nustačius esminius proceso pažeidimus byloje.

2.2. Teismo įgaliojimo perduoti bylą nagrinėti iš naujo taikymo kriterijai

Baudžiamosios bylos grąžinimas žemesnės instancijos teismams laikytinas išimtinė teismo teise, kuri galima tik tuo atveju, kai kasacinės instancijos teismas neturi galimybės ištaisyti baudžiamojo įstatymo taikymo klaidų ar tuo atveju, kai padaryti esminiai proceso pažeidimai. Esminių proceso pažeidimų vertinimas nagrinėjant bylas apeliacine ir kasacine tvarka, siekiant ištaisyti padarytas teisės taikymo klaidas yra itin svarbi žemesnių instancijų teismų sprendimų kontrolės forma bei teisingo sprendimo priėmimo garantas (Rimšelis, 2005, p. 66). Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 369 straipsnio 3 dalyje reglamentuota, jog šio kodekso pažeidimais laikytini tokie pažeidimai „*dėl kurių buvo suvaržytos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį*“ ir nors šis reglamentavimas iš dalies atskleidžia pagrindinius aspektus galinčius turėti įtakos neteisingam procesiniam sprendimui, tačiau, kaip teigia E. Rimšelis, baudžiamąjį procesą reglamentuoja ir kiti teisės norminiai aktai (Konstitucija, Europos Žmogaus teisių konvencija, ir pan.), neapsiribojant Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksu (Rimšelis, 2005).

Kalbant apie kasaciniam teismui suteiktas įgaliojimų ribas ir jų įgyvendinimą, kylantį iš žemesniųjų instancijų teismų padarytų esminių baudžiamojo proceso pažeidimų, turinčių įtakos neteisėtiems teismo sprendimams, išskirtini šie pažeidimai – procesinių reikalavimų nesilaikymas, teismo šališkumas, proceso vilkinimas, neleistini bei netinkamai išanalizuoti įrodymai bei nepakankama gynyba ir netinkamas proceso dalyvių atstovavimas teisme. Šių pažeidimų nustatymas teismų sprendimuose tampa pagrindu ne tik apeliacinio, tačiau ir kasacinio skundo pateikimui bei bylos peržiūrėjimui Aukščiausiam Teisme (Rimšelis, 2005). Darytina išvada, jog grubių proceso pažeidimų nenustatymas žemesniųjų instancijų teismuose daro tiesioginę įtaką neobjektyviam procesui bei neteisėtam procesiniam sprendimui. Neabejotinai, esant nustatytam procesiniam pažeidimui – teismo neobjektyvumui, atsiranda sunkumų siekiant užtikrinti tinkamą gynybą proceso šalims. Todėl kasacinėje teismo instancijoje turi būti siekiama nustatyti galimą procesinių reikalavimų nesilaikymo faktą ir esant būtinybei, pakartotinai nagrinėti bylą žemesnės instancijos teisme.

Manytina, jog teismo įgaliojimų ribų, reglamentuotų BPK 376 straipsnyje, tinkamas įgyvendinimas ir siekis jų neperžengti sietinas su BPK 382 straipsnio nuostatomis, kadangi kasaciniam teismui suteikti įgaliojimai, šiuo atveju, apsiriboja padarytų esminių baudžiamojo proceso pažeidimų nustatymu. BPK 382 straipsnio nuostatos apriboja kasacinio teismo

įgaliojimų ribų įgyvendinimą, vertinant tai, kad viena iš LAT įgaliojimų riboms priskirtinų funkcijų – kontrolinė, o pakartotinis bylos nagrinėjimas ir faktinių aplinkybių nustatymas kasacinės instancijos teisme negalimas. Vis tik, svarbu pažymėti ir tai, jog kasacinio teismo įgaliojimų ribos nėra absoliučios ir vertinos pagal bylos aplinkybes, todėl tam tikrais atvejais išėjimas už nustatytų įgaliojimų ribų galimas.

LAT teisėjai, esant byloje nustatytiems esminiams baudžiamojo proceso pažeidimams, turi pareigą vadovautis BPK 382 straipsnio 3, 5 dalies nuostatomis ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti žemesniųjų instancijų teismams. Pažymėtina, jog neteisėtų žemesniųjų instancijų teismų procesinių sprendimų, kuriuose nustatyti esminiai proceso pažeidimai, ištaisymas sąlygotų kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimą bei sutrikdytų pakopinės teismų sistemos veikimą.

Baudžiamosios bylos grąžinimas būtinas, kai kasacinis teismas nustato, jog žemesnės instancijos teismas neištyrė visų byloje surinktų įrodymų ar paaiškėja naujų, netirtų faktų, kurių kasacinės instancijos teismas neturi teisės pakartotinai nagrinėti, taip pat tais atvejais, kai procesinis sprendimas nėra pakankamai motyvuotas. Atkreiptina, jog priėmus sprendimą grąžinti bylą žemesnės instancijos teismui, siekiant išsaugoti tinkamą instancinės teismų sistemos veikimą, byla turi būti grąžintina apeliaciniam teismui.

Nagrinėjant LAT 2022 m. teismo veiklos ataskaitą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2022, p. 62) matyti, kad tik 13% visų Aukščiausiame Teisme nagrinėtų baudžiamųjų bylų buvo grąžintos iš naujo nagrinėti panaikinus apeliacinių instancijų teismų sprendimus. Lyginant su 2021 metų LAT veiklos ataskaita matyti, jog nors ir neženkliai, tačiau panaikintų ir perduotų iš naujo nagrinėti bylų skaičius sumažėjo – 2021 m. buvo grąžinta 15% (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2021, p. 87). Manytina, jog tai leidžia daryti išvada, apie gana sklandų apeliacinės instancijos teismų darbą bei pagrįstų bei motyvuotų sprendimų priėmimą.

Tačiau, kasaciniam teismui nustačius esminius baudžiamojo proceso pažeidimus žemesnės instancijos teismo sprendimuose, šių pažeidimų ištaisymas būtų laikomas išėjimu iš teismui suteiktų įgaliojimų ribų. Todėl teigtina, kad LAT įgaliojimams nepriskirtinas faktinių aplinkybių tyrimas ir įrodymų vertinimas. Vis tik, atkreiptinas dėmesys, jog žemesniųjų instancijų teismų sprendimai naikintini tik tuo atveju, jeigu padaryti baudžiamojo proceso pažeidimai yra esminiai. BPK 369 straipsnio 3 dalyje konstatuota, jog esminiais pažeidimais laikomi tokie „pažeidimai, dėl kurių buvo suvaržytos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės

ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį”. Siekiant teisingumo užtikrinimo ir tinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo, tam tikrais atvejais kasacinės instancijos teisme paaiškėja, kad yra būtinas pakartotinis byloje surinktų faktinių duomenų vertinimas.

Bylos perdavimas iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui laikytinas *ultima ratio* (kraštutine priemone) ir galimas tais atvejais, kai sprendimai pirmosios instancijos teisme priimti pažeidžiant teismo šališkumo bei teisingumo klausimus. Kasaciniam teismui priėmus nutartį grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui, esant padarytiems BPK 382 straipsnio 3 dalyje nurodytiems pažeidimams, siekiama užtikrinti proceso ekonomiškumą bei koncentruotumą, kadangi perdavus bylą apeliacinės instancijos teismui ir jam nustačius, jog pirmos instancijos teismas padarė pažeidimus, byla vis tiek būtų grąžinta pirmosios instancijos teismui.

Be to, paminėtina ir tai, jog kasacinis teismas veikdamas pagal suteiktus įgaliojimus, turi teisę panaikinti ir grąžinti nagrinėti ne visą sprendimą, tačiau jo dalį. Tokia teismo teisė itin aktuali sprendžiant patirtos turtinės ar neturtinės žalos klausimą. Pažymėtina ir tai, kad perdavus bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, proceso dalyviams neužkertama jų procesinė teisė naujai priimtą sprendimą apskųsti apeliacine bei kasacine tvarka.

Išanalizavus 40 atsitiktiniu būdu atrinktų 2020 m. – 2023 m. laikotarpiu, Lietuvos Aukščiausiame Teisme išnagrinėtų baudžiamųjų bylų, kuriose nustatyti esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai ir vadovaujantis BPK 382 straipsnio 5 dalies nuostatomis bylos grąžintos pakartotiniam nagrinėjimui apeliacinės instancijos teismui, matyti, jog vienas dažniausiai pasitaikančių pažeidimų, lemiančių bylos pakartotinį nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme yra neišsamus byloje surinktų įrodymų vertinimas. Tokia išvada darytina įvertinus, jog daugiau nei pusėje – 26 išanalizuotose bylose, nustatyti BPK 20 straipsnio nuostatų pažeidimai, kurie, kasacinio teismo kolegijos manymu, nulėmė neteisėto ir neteisingo sprendimo priėmimą. Atkreiptinas dėmesys, jog kasacinio teismo kolegijai suteikti įgaliojimai šiuo atveju apsiriboja būtent baudžiamojo įstatymo taikymo pažeidimo nustatymu, o pakartotinis bylos aplinkybių vertinimas neabejotinai nulemtų BPK 376 straipsnio nuostatų peržengimą, kadangi kaip jau minėta, LAT neturi įgaliojimų vertinti ar žemesnės instancijos teismas tinkamai įvertino byloje surinktus įrodymus.

Tinkamai įgyvendintos proceso dalyvių teisės teisiniame nagrinėjime leidžia pagrįstai manyti, jog byla bus išnagrinėta išsamiai, įvertinus visas byloje nustatytas aplinkybes, o priimti

sprendimai bus pagrįsti ir motyvuoti. Todėl, kasacinis teismas, vykdydamas savo įgaliojimus itin išsamiai turi patikrinti skundžiamus sprendimus bei įvertinti jų motyvus. Vadovaujantis griežtai reglamentuotomis baudžiamojo proceso normomis, įrodymai, kuriais galima remtis priimant procesinį sprendimą turi atitikti BPK 20 straipsnio reikalavimus. Nagrinėjant bylą, apeliacinės ir kasacinės instancijos teismai privalo patikrinti sprendimų pagrįstumą ir įvertinti įrodymų atitikimo BPK 20 straipsnio reikalavimams klausimą. Išanalizavus atsitiktiniu būdu atrinktas kasacinio teismo bylas, kuriose priimti sprendimai perduoti iš naujo nagrinėti bylą apeliacinės instancijos teismui, matyti, jog gana ženkli dalis apeliacinės instancijos teismų sprendimų buvo panaikinti esant nustatytiems BPK 20 straipsnio reikalavimų pažeidimams. Minėto straipsnio nuostatų pažeidimai akcentuoti pasirinktose aptarti kasacinėse bylose Nr. 2K-48-511/2020, 2K-253-303/2022, 2K-233-719/2022, 2K-133-387/2022. LAT teisėjų kolegija šiose bylose konstatavo, jog kasacinis teismas, esant nustatytiems esminiams baudžiamojo proceso pažeidimams, negali pakartotinai nagrinėti bylos bei konstatuoti naujų faktinių aplinkybių, nenustatytų žemesniųjų instancijų teismuose, todėl nepasisako ir dėl nustatytų aplinkybių teisingumo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, kasaciniam teismui nesuteikti įgaliojimai ištaisyti žemesniųjų instancijų teismų padarytų esminius proceso pažeidimų, nes tai viršytų jų įgaliojimų ribas, tačiau manytina, kad tuo pačiu, kasacinės instancijos teismo koncentravimasis į faktinių bylos aplinkybių nagrinėjimą neabejotinai silpnintų esminį kasacinio teismo įgaliojimą atliekant kontrolinę funkciją – teisės aktų aiškinimą ir taikymą kasaciniame procese. Teigtina, jog kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų įgyvendinimas išlaikant siekiamybę įgyvendinti teisingumą bylose bei išlaikyti kasacinį procesą sklandų, savalaikį bei objektyvų, kasacinio teismo įgaliojimų ribos teisingai sietinos su BPK 382 straipsnio nuostatų įgyvendinimu.

LAT byloje Nr. 2K-48-511/2020 teismas pažymėjo, jog *“Siekdamas užtikrinti, kad neįsiteisėtų neteisėti ir nepagrįsti pirmosios instancijos teismų nuosprendžiai (nutartys), o teisėti ir pagrįsti nuosprendžiai (nutartys) nebūtų naikinami ar keičiami, apeliacinės instancijos teismas turi kruopščiai patikrinti apskųstų nuosprendžių (nutarčių) teisėtumą ir pagrįstumą, tiksliai laikydamasis apeliacinį procesą reglamentuojančių normų reikalavimų, nuodugniai iširti apeliaciniame skunde esančius argumentus, juos palyginti su surinkta byloje medžiaga”* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Apeliacinis teismas nepasinaudojo jam įstatymo suteiktais įgaliojimais iš naujo nagrinėti bylą ir neatnaujino įrodymų tyrimo, taip užkirsdamas proceso dalyviams pateikti į

bylą naujus įrodymus. Šiuo atveju iš kaltininko pusės pateikto prašymo akivaizdu, jog apeliacinėje instancijoje prašomos tirti aplinkybės galėjo turėti reikšmės teisingo sprendimo priėmimui, kadangi iškelta versija neabejotinai turėjo sukelti abejones dėl asmens nekaltumo. Manytina, kad teismas privalėjo įvertinti esminį nekaltumo prezumpcijos principą ir atlikti įrodymų tyrimą siekiant pašalinti kilusias abejones kaltininko galimai padarytos veikos atžvilgiu. Pasak kasacinės kolegijos, apeliacinės instancijos teismas turėjo pareigą atnaujinti įrodymų tyrimą tenkinus proceso dalyvių prašymą ir ištirti pateiktą vaizdo įrašą. Manytina, kad prašymo atmetimas apribojo kaltinamajai pusei teisę į gynybą bei rungtyniškumo principo įgyvendinimą, kadangi apeliacinės instancijos teismas apsiribojo formaliais teiginiais apie pirmosios instancijos teisme išnagrinėtus įrodymus. Be to, iš apeliacinio teismo deklaratyvių teiginių matyti, jog teismas neanalizavo pirmosios instancijos teismo tirtų įrodymų ir tinkamai neatsakė į apeliaciniame skunde išdėstytus argumentus. Vadovaujantis BPK 20 straipsnio 5 dalimi teismo pareiga – visus įrodymus tinkamai išnagrinėti ir vertinti bylos aplinkybių kontekste, kas akivaizdu, jog šiuo atveju nebuvo atlikta. Nemotyvuotas apeliacinės instancijos teismo sprendimas įtakojo kasacinio teismo pagrįstą išvadą dėl neišsamaus ir pažeidžiančio asmens teisę į teisingą procesą, sprendimo. Kasaciniam teismui, nesuteikti įgaliojimai atnaujinti įrodymų tyrimą byloje, todėl šis procesinis veiksmas turėjo būti atliktas apeliacinės instancijos teisme, siekiant išnagrinėti bylą visapusiškai ir išsamiai. Šiuo atveju akivaizdu, jog kasacinio teismo įgaliojimų ribos apsiriboja esminių proceso pažeidimų konstatavimu. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad dėl kitų skundo argumentų nepasisakytina, kadangi nustatius esminius proceso pažeidimus byla gražintina apeliacinės instancijos teismui. Toks kasacinio teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimas, gražinant bylą pakartotiniam nagrinėjimui apeliacinės instancijos teisme, užtikrina kaltininko teisės į teisingą procesą įgyvendinimą.

Neišsamaus įrodymų vertinimo problematika aptarta ir byloje Nr. 2K-253-303/2022, kurioje „*teisėjų kolegija pažymi, kad baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintas aktyvaus teismo modelis – teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta*” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismo aktyvumas laikytinas sąlyga, suponuojančia asmeniui jo teisės, į teisingą procesą, užtikrinimą. Pažymėtina, kad teismas, nagrinėdamas bylą privalo siekti teisingo bylos išsprendimo, todėl teismo aktyvumas negali peržengti teismo galimo šališkumo ribų. Vis dėlto, svarbu paminėti ir tai, jog teismo neveikimas, neišsami bylos aplinkybių analizė bei įrodymų vertinimas suponuoja galimą teismo šališkumą ir koncentravimąsi būtent į nukentėjusiojo

asmens neatsargumą ir bei dalies liudytojų, naudingų išteisintojo pozicijai, parodymus. Manytina, kad apeliaciniam teismui tinkamai įvertinus galimą priežastinio ryšio kilimą būtų akivaizdu, jog kaltininkas galėjo numatyti ir turėjo suvokti, jog darbo saugos priemonių nebuvimas neabejotinai gali įtakoti nelaimingo atsitikimo kilimą, lemsiantį sužalojimus ar kitas sunkias pasekmes, šiuo atveju – asmens mirtį. Net ir atsižvelgiant į tai, jog nukentėjusysis teigė, kad turi darbo vadovo patirties ir tai darbdaviui suponavo suvokimą, jog nukentėjusysis turi žinoti darbo saugos taisykles, tačiau vis tiek, vadovo aplaidumas nesiekiant, kad darbo vietoje būtų būtinos saugos priemonės turėjo įtakos nukentėjusiojo žūčiai. Todėl darytina išvada, kad apeliacinis teismas netinkamai, neišsamiai vertino byloje surinktus įrodymus, neanalizavo visų bylai reikšmingų aplinkybių, o tik selektyviai įvertino pasirinktus įrodymus. Akivaizdu, kad toks teisminis procesas laikytinas pažeidžiančiu asmens teisę į nešališką, objektyvų procesą. Teismo šališkumas laikytinas esminiu procesiniu pažeidimu, kurio ištaisymas neįeina į LAT įgaliojimų ribas. Kadangi šiame kontekste esminių procesinių pažeidimų ištaisymas negalimas, kasacinis teismas yra apribotas grąžinti bylą pakartotiniam nagrinėjimui, dėl neišsamiai atliktų įrodymų vertinimo bei galimai šališko teismo.

LAT byloje Nr. 2K-233-719/2022 išnagrinėjo kasacinį skundą, kuriame kasatorius teigia, jog pirmosios instancijos teismas priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, o apeliacinis teismas palikdamas sprendimą galioti, padarė esminius BPK 20 straipsnio pažeidimus. Kasacinis teismas, įvertinęs visas bylos aplinkybes konstatavo, jog apeliacinės instancijos teismas nesilaikė įstatymo reikalavimų dėl išsamaus, objektyvaus bylos išnagrinėjimo. LAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad *„įrodymų pakankamumo ir patikimumo klausimus kasacinės instancijos teismas nagrinėja tik teisės taikymo aspektu, todėl bylą nagrinėjanti kasacinės instancijos teismo teisėjų kolegija nesprendžia, kiek ir kokių įrodymų turi būti surinkta kiekvienu konkrečiu atveju“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau, atkreiptina, kad apeliacinės instancijos teismas grįsdamas apelianto kaltę svarbiais įrodymais, turi atlikti detalią minėtų įrodymų analizę. Kasacinio teismo išvada, jog žemesnės instancijos teismas neteisingai taikė BPK nuostatas dėl įrodymų vertinimo grindžiama tuo, jog apeliacinės instancijos teismas rėmėsi liudytojų parodymais, kurie nebuvo ištirti pirmosios instancijos teisme taip padarydamas BPK 301 straipsnio 1 dalies nuostatų pažeidimus. Apeliacinės instancijos teismas rėmėsi neleistiniais įrodymais, kadangi įrodymų leistinumą klausimas imperatyviai reglamentuotas įstatymu. Esant teismo pozicijai, jog duomenys galėjo būti esminiai procesiniam sprendimui, apeliacinės instancijos teismas

turėjo pareigą atlikti įrodymų tyrimą ir tirti bei vertinti minėtus duomenis bylos kontekste. Pažymėtina, kad toks apeliacinės teisėjų kolegijos elgesys vertintinas kritiškai ir šis pažeidimas laikytinas pakankamu pagrindu perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliaciniam teismui. Akivaizdu, jog padarytų pažeidimų ištaisymas kasacinės instancijos teisme negalimas, kadangi tai reikštų teismo įgaliojimų ribų peržengimą, esant konstatuotiems esminiams proceso pažeidimams.

BPK 20 straipsnio nuostatų pažeidimas nustatytas ir LAT byloje Nr. 2K-133-387/2022, kurioje kasacinio teismo konstatuotas neleistinių įrodymų panaudojimo aspektas. Imperatyviai įstatymo numatyta, jog tik tie duomenys, kurie gauti teisėtu būdu gali būti pripažįstami įrodymais. Minėtu atveju, kasacinė kolegija konstatavo, jog *“BPK 20 straipsnio 5 dalyje nustatytų reikalavimų pažeidimas pripažįstamas esminiu BPK pažeidimu tik tais atvejais, kai kasacine tvarka apskųstame nuosprendyje ar nutartyje <...> vertinant įrodymus padaryta klaidų dėl jų turinio, remtasi duomenimis, kurie dėl neatitikties BPK 20 straipsnio 1–4 dalyse nustatytiems reikalavimams negalėjo būti pripažinti įrodymais“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje esminį proceso pažeidimą lėmė sprendimo pagrindimas neleistiniais įrodymais. Pažymėtina, kad tiek pirmosios instancijos, tiek apeliacinės instancijos teismai paremdami neleistiniu būdu gautais duomenimis, neabejotinai pažeidė BPK 20 straipsnio reikalavimus dėl įrodymų leistinumo, todėl kasacinis teismas panaikino sprendimą ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo. Teisėjų kolegija konstatavo, jog dėl įrodymų vertinimo kasacinis teismas nepasisako, nes tai nepatenka į kasacinio teismo įgaliojimų ribas. Akivaizdu, jog šioje byloje LAT įgaliojimai negali būti įgyvendinti neperdavus bylos pakartotiniam nagrinėjimui apeliacinės instancijos teisme, kadangi kasacinio skundo motyvai grindžiami argumentais dėl neleistinių įrodymų panaudojimo. Atsižvelgiant į tai, jog šios versijos patikrinimui reikalingas pakartotinis įrodymų tyrimas, o tai viršytu LAT įgaliojimų ribas, byla grąžinta pakartotiniam nagrinėjimui apeliacinės instancijos teisme.

Pasirinktų bylų analizė suponuoja išvadą, jog išsamus bylų nagrinėjimas yra būtinas, norint užtikrinti tinkamą teisės taikymą bei išvengti esminių proceso pažeidimų. Vertinant šiuos pažeidimus, kasacinio teismo įgaliojimai yra reikšmingi, tačiau, manytina – riboti. LAT suteikti įgaliojimai leidžia nustatyti esminius proceso pažeidimus byloje, tačiau pakartotinis faktinių aplinkybių tyrimas negalimas. Tai rodo ir aptartų bylų analizė, kuriose nustatytas esminius proceso pažeidimus, kai bylose kvestionuojamas žemesnių instancijų teismų

pateiktas aplinkybių vertinimas, bylos grąžinamos pakartotinai nagrinėti apeliaciniam teismui. Nors kasacinio teismo įgaliojimai nustačius esminius proceso pažeidimus, laikytini ribotais, tačiau jie yra būtini žemesniųjų instancijų teismų proceso kontrolei ir teisingumo įgyvendinimui.

Pažymėtina ir tai, kad nors kasacinio teismo įgaliojimų įgyvendinimas grąžinant bylą apeliacinės instancijos teismui iš naujo nagrinėti suponuoja, jog pakartotinis teisminis nagrinėjimas padės įgyvendinti teisingumą, tačiau reikia pažymėti, kad tam tikrais atvejais pakartotinis nagrinėjimas akivaizdžiai būtų neekonomiškas ir neprasmingas. Šiai pozicijai pagrįsti, kitame skyriuje aptartinas teismo įgaliojimų įgyvendinimas nutraukiant bylą kasaciniame procese.

2.3. Teismo įgaliojimas nutraukti bylą kasacinės instancijos teisme

Baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 2 dalyje reglamentuota kasacinio teismo teisė nutraukti bylą panaikinus žemesniųjų instancijų teismo sprendimus. LAT įgaliojimas dėl bylos nutraukimo kasaciniame procese suponuoja sklandų, objektyvų ir ekonomišką procesą, tačiau šis sprendimas turi būti grindžiamas aiškiais motyvais bei išsamia teisine analize, siekiant teisingo proceso. Svarbu paminėti, jog kasacinio teismo įgaliojimas pakartotinai perduoti bylą apeliacinės instancijos teismui, esant nustatytiems bylos nutraukimo pagrindams, nebūtų veiksmingas, kadangi tai tik pratęstų teismo nagrinėjimo procesą. Todėl nutraukiant bylą, kasacinis teismas gali efektyviai užbaigti bylą, atsižvelgdamas į neteisėtą žemesnės instancijos teismo sprendimą. Todėl teigtina, jog LAT įgaliojimo įgyvendinimas panaikinant sprendimą ir bylą nutraukiant, suteikia galimybę greitai ir efektyviai priimti galutinį procesinį sprendimą ir užbaigti teisminį nagrinėjimą. Vis tik, pažymėtina, jog kasacinio proceso metu nutrauktų bylų skaičius yra itin mažas.

Vertinant 2020 m. – 2022 m. LAT metinių pranešimų duomenis, matyti jog vidutiniškai 3% kasaciniame teisme išnagrinėtų bylų, žemesniųjų instancijų teismų sprendimai buvo panaikinti ir bylos nutrauktos.

Baudžiamosios bylos nutraukimą kasaciniame procese gali nulemti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nepastebėtos ir nevertintos BPK 3 straipsnio nuostatos, kuriose reglamentuotų aplinkybių nustatymas bylose lemia baudžiamojo proceso nutraukimą. Iš 2020 m. – 2023 m. LAT baudžiamųjų bylų analizės matyti, jog pagrindinis aspektas sukėlęs daugiausiai sunkumų žemesniųjų instancijų teismams priimti teisingą sprendimą dėl

baudžiamojo proceso nutraukimo asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutu bei *non bis in idem* (*dvigubo nebaudžiamumo*) principo taikymu. Tokia išvada darytina paanalizavus atsitiktiniu būdu pasirinktas LAT išnagrinėtas bylas ir įvertinus, kad beveik daugiau nei pusėje išanalizuotų bylų nustatytas būtent minėtų nuostatų netinkamas taikymas.

Kaip teigia profesorė R. Ažubalytė *non bis in idem* principo taikymas praktikoje kelia nemenkų sunkumų dėl sparčiai besipildančios EŽTT ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos „*Teisinėje praktikoje pasitaiko ir šio principo ignoravimo ar neteisingo suvokimo, ir, atitinkamai, taikymo klaidų*” (Ažubalytė, Fedosiuk, 2021, p. 601). Todėl suprantama, jog kasaciniam teismui peržiūrint bylas teisės taikymo aspektu, šis klausimas taip pat yra aktualus. Aptariant šio straipsnio taikymo problematiką, svarbu paminėti, kad, teisės normų netinkamas aiškinimas ar pritaikymas tam tikroje byloje pažeidžia teisingumo principo įgyvendinimą. Akivaizdu, jog netinkamas teisės aktų taikymas įtakoja bylos nutraukimą kasaciniame procese ir tokiu būdu įgyvendinamas teismo įgaliojimas ištaisant žemesniųjų instancijų teismų padarytas teisės taikymo klaidas, tinkamai aiškinant ir pritaikant teisės aktų nuostatas.

Kasacinio teismo įgaliojimų įgyvendinimas tam tikrais atvejais gali būti siejamas su tinkamo *non bis in idem* principo įgyvendinimu. Kaip matyti iš toliau aptartų bylų, jei kasacinio proceso metu teismas įvertina, jog žemesniųjų instancijų teismas netaikė *non bis in idem* principo kaltininko atžvilgiu, teisėjų kolegija, siekiant ištaisyti teisės taikymo klaidą vadovaujasi suteiktu įgaliojimu ir bylą kaltininko atžvilgiu nutraukia. Manytina, kad šis teismo įgaliojimo įgyvendinimo būdas laikytinas proporcingu ir teisingu. Atsižvelgtina ir į tai, jog teismo įgaliojimo – nutraukti bylą, įgyvendinimas atskleidžia ir teismo įgaliojimų ribų svarbą, kadangi bylos nutraukimas galimas tik tais atvejais, kai kitų įgaliojimų įgyvendinimas būtų nepakankamas. Akivaizdu, jog netinkamo *non bis in idem* principo taikymo atveju, kitų teismo įgaliojimų – sprendimo pakeitimo ar perdavimo pakartotiniam nagrinėjimui apeliacinės instancijos teismui – įgyvendinimas būtų neefektyvus ir pažeidžiantis įstatymo nuostatas.

Pirmiausia reikėtų pažymėti, jog dvigubo nebaudžiamumo principo reikšmė yra aptarta tiek Lietuvos teisėje, tiek ir ES teisėje. „*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (kasacinėje) ir EŽTT praktikoje non bis in idem principo įgyvendinimas suprantamas taip, kad negalima kartoti baudžiamojo proceso ir niekas negali būti baudžiamas už identiškus arba iš esmės tuos pačius teisiškai reikšmingus faktus*” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

LAT bylose Nr. 2K-171-976/2021 bei 2K-64-511/2021 žemesniųjų instancijų teismai kaltinamųjų atžvilgiu buvo priėmę išteisinamuosius nuosprendžius pagal BK 243 straipsnį ir abiem atvejais kasacinis teismas sprendimus panaikino ir bylas nutraukė. Aptarkime kokie aspektai įtakojo tokius kasacinio teismo sprendimus.

Byloje Nr. 2K-171-976/2021 „*asmuo kaltinamas tuo, kad esant nuteistam pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį, tyčia vengė atlikti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę – ir būdamas neblaivus vairavo transporto priemonę, kai teisė vairuoti jam yra atimta*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje akivaizdu, jog kasacinio teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimas šiame procese sietinas išimtinai su neteisingu teisės aktų taikymu ir aiškinimu. Kasacinis teismas, įvertino priimtus žemesniųjų instancijų teismų sprendimus ir kasacinio skundo motyvus bei nustatė teisės taikymo pažeidimą – *non bis in idem* principo nuostatų nepritaikymą, kuris neabejotinai apibrėžė teismo įgaliojimų ribas šiuo atveju. Kasacinio teismo vertinimu, šis principas buvo netaikytas nepagrįstai, kadangi neteisingai vertintos kaltininko veikos. Nors kasaciniame skunde akcentuojamos neteisingai vertintos faktinės aplinkybės ir prašoma grąžinti bylą pakartotinai nagrinėti apeliaciniame teisme, tačiau LAT kolegija pažymėjo, kad šie skundo motyvai nevertinti, atsižvelgiant į nustatytą *non bis in idem* principo pažeidimą. Kasacinio teismo teigimu, nustačius vienodas faktines aplinkybes skirtinguose baudžiamuosiuose procesuose privalo būti taikomas dvigubo nebaudžiamumo principas. Kasacinis teismas, įgyvendindamas savo įgaliojimus nutraukti bylą šioje situacijoje, veikė proporcingai ir pagrįstai. Remdamasi nustatytais pažeidimais, LAT teisėjų kolegija nusprendė, kad yra pagrindas nutraukti bylą, kad būtų išvengta tolesnio baudžiamojo proceso pažeidimo ir užtikrintas teisingumas. Akivaizdu ir tai, jog kasatoriaus skunde prašomas bylos grąžinimas apeliacinės instancijos teismui, nebūtų tinkamas kasacinio teismo įgaliojimų įgyvendinimas. Šiuo atveju, LAT nutraukdamas bylą tinkamai pasinaudojo suteiktais įgaliojimais, konstatavo teisės taikymo klaidas bei nutraukė bylą, taip įgyvendindamas teisingumą kaltininko atžvilgiu bei įgyvendindamas ekonomiškumo ir protingumo principus.

Panaši situacija aptarta ir byloje Nr. 2K-64-511/2021 kai netinkamas teisės aktas – *non bis in idem* principo netaikymas lėmė pakartotinį baudžiamąjį procesą. Analizuojamoje byloje asmuo buvo nubaustas už kelių eismo pažeidimus administracine tvarka bei pradėtas ikiteisminis tyrimas remiantis to paties įvykio faktinėmis aplinkybėmis. Nors administracinių nusižengimų prigimtis negali būti prilyginama nusikaltimams už kuriuos kyla baudžiamoji

atsakomybė, kadangi nelaikytini tokiais pavojingais, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog administraciniai nusižengimai taip pat turi baudžiamąjį poveikį. Teisėjų kolegija pažymėjo, jog šias aplinkybes konstatavęs pirmosios instancijos teismas turėjo pareigą baudžiamąjį procesą nutraukti. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog žemesnių instancijų teismai netinkamai įvertino byloje surinktas aplinkybes ir nors konstatavo, jog padarytos *non bis in idem* principo pažeidimas, tačiau netinkamai taikė jo nuostatas ir bylos nenutraukė. Kaip matyti iš LAT formuojamos praktikos ir vertinant EŽTK 4 straipsnio nuostatas konstatuotina, jog esant priimtam sprendimui asmenį nubausti, šiuo atveju administracine tvarka, pakartotinis nubaudimas (ar išteisinimas), negalimas. Atsižvelgiant į byloje nustatytas *non bis in idem* principo įgyvendinimui būtinas sąlygas, LAT užtikrino tinkamą teisės aktų aiškinimą bei taikymą ir bylą nutraukė. Kaip ir prieš tai aptartoje byloje, akivaizdu, kad teismas tinkamai įgyvendino savo įgaliojimus – patikrinęs žemesniųjų instancijų teismų sprendimus teisės taikymo aspektu, padarytas klaidas ištaisė ir įgyvendino teisingumą byloje.

Antrasis aspektas lemiantis baudžiamosios bylos nutraukimą kasacinėje instancijoje – atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 37 straipsnio nuostatas. Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo nekvestionuojamas klausimas dėl nusikalstamos veikos sudėties požymių, tačiau akcentuojamas padarytos veikos ir žalos įstatymo saugomoms vertybėms santykis. Kiekvienoje byloje privalo būti siekiama teisingo sprendimo ir sąžiningo bausmės paskyrimo, todėl manytina, jog atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo turi įtakos teisingam baudžiamajam procesui kai padaryta veika nėra pavojinga visuomenei.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo instituto svarba akcentuota LAT bylose Nr. 2K-219-303/2021 bei 2K-36-788/2021, kuriose baudžiamosios bylos buvo nutrauktos esant konstatuotam mažareikšmiškumui. Atkreiptina, kad taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo institutą tai galima daryti tik konstatavus, jog nusikalstama veika buvo padaryta. Be to, akcentuojama ir tai, jog šio instituto taikymas nėra imperatyvus ir teismas turi galimybę, tačiau ne pareigą atleisti asmenį. Vertinant galimybę taikyti BK 37 straipsnio nuostatas pirmiausia reikėtų akcentuoti nusikalstamais veiksmais padarytą žalą.

Byloje Nr. 2K-219-303/2021 kasacinis teismas konstatavo, jog apeliacinės instancijos teismas vertindamas byloje surinktus įrodymus padarė teisės taikymo klaidą. Tai suponuotų kasacinio teismo įgaliojimo grąžinti bylą pakartotiniam nagrinėjimui apeliacinės instancijos

teisme, įgyvendinimą. Tačiau, kasacinis teismas, šiuo atveju, padarytą teisės taikymo klaidą gali ištaisyti įgyvendinant įgaliojimą bylą kaltininko atžvilgiu nutraukti. Kasacinis teismas, byloje išnagrinėtas faktines aplinkybes įvertino priešingai nei apeliacinės instancijos teismas ir pažymėjo, jog nusikalstama veika buvo padaryta, tačiau savo veiksmais kaltininkas nekelė realios grėsmės ir nepadarė didelės žalos įstatymo saugomoms vertybėms. *„Teisėjų kolegija pažymi, kad atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo yra teismo teisė, bet ne pareiga, todėl teisėjas, ad hoc (konkrečioje situacijoje) įvertinęs visus objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, atspindinčius padaryto nusikaltimo pavojingumą, žalos dydį, dalyką, kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslingumą ir pan., sprendžia, ar atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės nurodytu pagrindu, ar ne“* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Mažareikšmiškumo požymio nustatymas yra vertinamasis kriterijus ir pažymėtina, jog kaltininko veiksmai nebuvo iš anksto planuoti, kaltininkas veikė spontaniškai, paveiktas emocijos. Kasacinio teismo vertinimu, vertinant nusikalstamos veikos pavojingumą, kartu vertintini ir realiai padaryti sužalojimai ir jų pavojingumą asmens sveikatai. Asmens gyvybė ir sveikata neabejotinai pačios svarbiausios įstatymo saugomos vertybės, tačiau šiuo atveju, kaltininko padarytais veiksmais, reali grėsmė nukentėjusiajam nekilo. Todėl kasacinio teismo vertinimu kaltininko atžvilgiu taikytinos BK 37 straipsnio nuostatos ir byla nutrauktina. Padarytos žalos dydžio aspektas kiekvienoje byloje vertintinas individualiai, nes būtent šis kriterijus nulemia galimą BK 37 straipsnio nuostatų taikymą. Vertinant ar galimas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo svarbu nustatyti nusikalstamos veikos santykį su įstatymo saugomomis vertybėmis. Teisės taikymo klaidos šioje byloje lėmė neproporcingą, per griežtą sprendimą kaltininkui, todėl LAT įgaliojimas nutraukti bylą dėl mažareikšmiškumo laikytinas teisingu ir proporcingu. Nors kasaciniame skunde nekliamas klausimas dėl veikos mažareikšmiškumo, tačiau manytina, kad teismas, vertindamas byloje ištirtus įrodymus ir aptartas aplinkybes, neperžengė kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribų. LAT sprendimas šioje byloje lėmė teisingumo, sąžiningumo ir proporcingumo principų įgyvendinimą.

Kasacinėje byloje Nr. 2K-36-788/2021 teismas konstatavo, jog *„Nors baudžiamajame įstatyme nėra nurodyti nusikaltimai (jų kategorijos), kuriuos padarius negali būti sprendžiama, ar jie nėra mažareikšmiai, ir nusikaltimo mažareikšmiškumas yra vertinamasis požymis, kasacinės instancijos teismo praktikoje nurodoma, kad paprastai neturėtų būti*

pripažintos mažareikšmėmis veikos, kuriomis buvo padaryta ar siekiama padaryti fizinę žalą kito asmens sveikatai“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pasirinktos analizuoti bylos konteksto akivaizdu, jog pirmosios instancijos teismas netinkamai vertino byloje surinktus įrodymus, kas ir lėmė teisės taikymo klaidą skiriant bausmę kaltininkui. Kasacinis teismas pasisakė dėl kaltininko padarytos veikos mažareikšmiškumo, nesant realių pasekmių nukentėjusiajai ir padarytą teisės taikymo klaidą ištaisė bylą nutraukdamas. Toks teismo įgaliojimų įgyvendinimas laikytinas atitinkančiu teisingumo, proporcingumo ir protingumo kriterijus, padarytų veikų atžvilgiu.

Iš aptartų atvejų matyti, jog atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo bei *non bis in idem* sklandus taikymas sukelia nemenkus iššūkius pirmosios bei apeliacinės instancijos teismams. Kasacinio teismo įgaliojimų svarbą dar kartą patvirtina, jog žemesniųjų instancijų teismai, net ir pakartotinai vertindami ne tik teisės taikymo, tačiau ir faktines aplinkybes byloje, padaro klaidų. Tai neabejotinai pažeidžia asmens konstitucines teises bei laisves. Konstitucinis teismas yra išaiškinęs, kad „jeigu asmuo už teisei priešingą veiką buvo patrauktas ne baudžiamojon, bet administracinėn atsakomybėn, <...> jis už tą veiką negali būti traukiamas dar ir baudžiamojon atsakomybėn“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas). Tačiau, pažymėtina, jog tai neeliminuoja asmens nubaudimo galimybės taikant skirtingas atsakomybės rūšis. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir bylos nutraukimas netraktuotinas kaip asmens išteisinimas. Teismas priimdamas sprendimą pažymi, jog asmuo pripažįstamas kaltu, tačiau atleidžiamas esant BPK nustatytiems pagrindams. Iš minėtų aplinkybių darytina išvada, jog vertinant asmens teisių apsaugą bei viešojo intereso užtikrinimą, teismui suteikti įgaliojimai bylą nutraukti tuo atveju, jei kaltininko padaryta veika bei bylos nutraukimas asmeniui nesukelia žalingų padarinių visuomenei ir viešasis interesas nebus pažeistas, o asmeniui paskyrus bausmę būtų padaryta neproporcinga žala lyginant su padaryta nusikalstama veika. LAT įgaliojimas nutraukti bylą kasaciniame procese yra svarbi priemonė siekiant užtikrinti teisingumo, proporcingumo ir protingumo principų įgyvendinimą baudžiamajame procese. Manytina, kad teismui veikiant nustatytų įgaliojimų ribose viena svarbiausių užduočių priimti tokį sprendimą, kuris atspindėtų sąlyginai vienodą kaltininko ir visuomenės interesų balansą.

3. TEISMO ĮGALIOJIMŲ PALYGINIMAS

„Baudžiamasis procesas kasacinės instancijos teisme yra baudžiamojo proceso stadija, kurioje pagal įstatyme numatytą proceso dalyvių arba prokuroro kasacinius skundus tikrinamas įsiteisėjusių nuosprendžių ar nutarčių teisėtumas“ (Kuconis et al, 2011, p. 527). Kasacinis procesas – galutinė teismo sprendimų kontrolės forma, skundžiant žemesniųjų instancijų teismų sprendimus įtvirtinta tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemose. Tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemoje pagrindinis dėmesys yra teikiamas teisingumo įgyvendinimui ir asmens teisių apsaugai. Pažeistų asmens teisių atkūrimo procesui užtikrinti būtina instancinė teismų sistema – iš jau aptartų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimų matyti, jog kasacinis procesas yra ypatingai svarbus valstybėje siekiant teisingos pusiausvyros tarp pažeistų įstatymo saugomų vertybių ir teisėto asmens nubaudimo.

Nors kontinentine teise besivadovaujančiose valstybėse (Lietuvoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir pan.) kasaciniam procesui būdingi ne tik panašumai, bet ir tam tikri skirtumai, tačiau laikytina, jog šiose valstybėse kasacijos institutas paremtas bendrais, visoms būdingais bruožais. Kasacinės instancijos teismo įgaliojimai, kaip jau minėta anksčiau, užtikrina teisinės pusiausvyros įgyvendinimą ir atstatymą, tačiau iš esmės apsiriboja tik bylos peržiūra, nustatytų aplinkybių vertinimu, o ne pakartotiniu bylos nagrinėjimu ir aplinkybių nustatymu.

Šiek tiek kitoks modelis įtvirtintas bendrosios teisės (*common law*) tradicija besivadovaujančioje Jungtinėje Karalystėje. Atkreiptina, jog nors Jungtinėje Karalystėje veikia Aukščiausiasis Teismas (*The Supreme Court*), tačiau jo įgaliojimų ribos skiriasi nuo kontinentinei teisei būdingos kasacinio proceso sampratos. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo įgaliojimų ribos platesnės nei klasikiniame kasacijos modelyje – bylos nagrinėjamos ne tik teisės klausimais, tačiau ir dėl faktinių aplinkybių (Gillespie, Weare, 2019). Svarbu pažymėti, kad faktinių aplinkybių nagrinėjimo klausimas galimas tik teismui nustačius, jos žemesnės instancijos teismo išvados aiškiai klaidingos ar pagrįstos netinkamu teisės taikymu. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog nors teismas faktiškai ir atlieka kasacinio teismo funkcijas – vykdo žemesniųjų teismų instancijų sprendimų priežiūros kontrolę, tačiau teismas laikytinas ne kasacine, o paskutine – apeliacine instancija valstybėje. Tačiau, svarbu paminėti, jog Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas taip pat prisideda prie teisės aiškinimo ir plėtojimo. Vis tik, žemesniųjų apeliacinių instancijų teismų sprendimų pakartotinė patikra žvelgiant iš kontinentinės teisės modelio atitiktų kasacinio proceso sampratą.

Remiantis pateiktais argumentais, darytina išvada, kad kasacinis procesas yra esminė teisinio proceso dalis, užtikrinanti teisingumo įgyvendinimą ir asmens teisių apsaugą tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemose. Nepaisant tam tikrų skirtumų tarp šių sistemų, kasacinio teismo įgaliojimai yra itin panašūs ir tinkama jų įgyvendinimo svarba sietina su žemesnių instancijų teismų sprendimų kontrolės forma ir teisingumo principo įgyvendinimu.

Kasacinio teismo įgaliojimų panašumų galima nustatyti ne tik peržiūrint skirtingų valstybių kasacinius teismus, bet ir analizuojant apeliacinių teismų įgaliojimus nacionaliniu lygmeniu. Todėl, aptariant kasacinio teismo įgaliojimus, reikia apžvelgti ir apeliaciniam teismui suteiktus įgaliojimus ir svarbą, bylos nagrinėjimo kontekste.

3.1. Apeliacinės instancijos teismų įgaliojimai ir jų ribos

„Apeliacinė instancija - yra Lietuvos apeliacinis teismas ir apygardos teismas, kai šie teismai nagrinėja bylas pagal skundus dėl neįsiteisėjusių pirmosios instancijos teismų nuosprendžių ir nutarčių“ (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Lietuvos Respublikoje apeliacinės instancijos teismo įgaliojimus vykdo Lietuvos apeliacinis teismas bei penki apygardų teismai. Apeliacinės instancijos teismų gyvavimas valstybės teisinėje sistemoje padeda užtikrinti ne tik instancinės teismų sistemos veikimą šalyje, tačiau ir galimybę baudžiamojo proceso subjektams tinkamai įgyvendinti savo teises – galimybę apskūsti žemesnės instancijos teismo sprendimą. Nepaisant demokratinės teisinės valstybės principų ir nuolatinio teismų sistemos tobulinimo, teismo sprendimo nepagrįstumas ir neteisėtumas išlieka aktualia problema šiandieninėje visuomenėje, kuriam įtakos turi įvairūs aspektai – realybės neatitinkančios bylos aplinkybės, teisės taikymo klaidos. Taip pat ir teismų nekompetencija, šališkumas ar patirties trūkumas gali būti aspektu, nulemiančiu neteisėtą procesinį sprendimą. Atsižvelgiant į nurodytus aspektus ir siekiant, jog teisminis nagrinėjimas būtų objektyvus ir teisingas, proceso dalyviams suteikiama teisė pirmosios instancijos teismo sprendimą apskūsti ir pažeistas teises ginti apeliacinės instancijos teisme.

Apeliacinės instancijos teismams patikėta pirmosios instancijos teismuose priimtų procesinių sprendimų kontrolinė funkcija, kurią įgyvendindami, apeliacinės instancijos teismai patikrina apskūstus bei neįsiteisėjusius apylinkių teismuose priimtus procesinius sprendimus (Garnelienė, Rimšelis, 2009). Kontrolinės funkcijos įgyvendinimas neapsiriboja tik teisės taikymo klausimais, bet gilinamasi ir į faktines bylos aplinkybes. Tačiau, siekiant teisingo ir teisėto sprendimo, sąžiningo proceso bei asmens teisių įgyvendinimo, teismas privalo

vadovautis jam suteiktais įgaliojimais ir apeliacinę bylą nagrinėti šių įgaliojimų ribose. Pažymėtina, kad teismo įgaliojimų ribos, tam tikrais įstatymo numatytais atvejais gali būti peržengiamos, siekiant teisingumo įgyvendinimo.

Apeliacinės instancijos teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimas sietinas su pateikto apeliacinio skundo motyvais ir ribomis. Būtent apeliacinio skundo argumentai apsprendžia apeliacinio teismo įgaliojimų ribas. Vis tik, atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog apeliacinis teismas vykdydamas savo įgaliojimus nėra apribotas remtis tik ikiteisminio tyrimo metu surinktais ir pirmosios instancijos teisme ištirtais įrodymais bei spręsti tik teisės taikymo klausimus. Priešingai – apeliaciniame procese teismas turi galimybę vertinti ir apeliacinės instancijos teisme pateiktus įrodymus bei pats inicijuoti pakartotinį įrodymų tyrimą bylose, siekiant ištaisyti galimai padarytas teisės taikymo klaidas ar procesinius pažeidimus pirmosios instancijos teismuose.

Manytina, jog pakartotinis įrodymų tyrimo atlikimas apeliacinės instancijos teisme užtikrina galimybę išsamiau išnagrinėti bylą ir atkurti pažeistas baudžiamojo proceso subjektų teises, ištaisant pirmosios instancijos teismo padarytas klaidas. Vis dažniau pasikartojančio įrodymų tyrimo tendencija konstatuotina ir Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. veiklos ataskaitoje, kurioje nurodyta, jog net 54% gautų ir išnagrinėtų apeliacinių bylų, buvo pakartotinai atliktas įrodymų tyrimas (Lietuvos apeliacinis teismas, 2024, p. 17). BPK 320 straipsnio 4 dalyje reglamentuota, jog teismas yra įgaliojamas patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimą dėl esminių BPK pažeidimų, nepaisant to ar apeliacinis skundas dėl tokių pažeidimų pateiktas. Manytina, kad pakartotinio įrodymų tyrimo galimybė apeliacinės instancijos teisme gali padėti lengviau nustatyti apylinkės teisme padarytus procesinius pažeidimus ir juos tinkamai ištaisyti bei įgyvendinti apeliacinės instancijos teismui suteiktus įgaliojimus.

BPK reglamentuota, jog apeliacinio teismo įgaliojimų ribos apibrėžiamos vadovaujantis apeliacinio skundo apimtimi bei skunde pateiktų argumentų vertinimu, todėl teismo įgaliojimų ribų įgyvendinimas apeliaciniame procese nustato rėmus, kuriuose nagrinėjant paduotą apeliacinį skundą turėtų būti priimtas teisėtas, objektyvus ir teisingas procesinis sprendimas ir tinkamai įgyvendintos apelianto teisės.

Kalbant apie apeliacinio teismo įgaliojimų ribas, apeliantas yra itin svarbus teisminio nagrinėjimo subjektas, kadangi apeliaciniame procese teismo įgaliojimų ribos nustatomos ir pagal skundą pateikusį subjektą. Tokią poziciją pagrindžia ir BPK 320 straipsnio nuostatos –

„Teismas patikrina bylą <...> tik dėl tų asmenų, kurie padavė apeliacinius skundus ar dėl kurių tokie skundai buvo paduoti”. Teismas apeliaciniame procese turi nustatyti, ar apeliantas pateikė pagrįstus argumentus ir įrodymus, palaikančius jo teisėtą prašymą. Todėl, įvertindamas apelianto teises, teismo įgaliojimų ribos dažnai yra nustatomos atsižvelgiant į tai, kiek apeliantas pateikė pagrįstos informacijos ir argumentų. Teismas yra įsipareigojęs kruopščiai iširti apelianto pateiktą medžiagą, kad galėtų priimti teisingą sprendimą.

Iš to kas aptarta, matyti, jog apeliacinės instancijos teismų – Lietuvos apeliacinio teismo ir apygardos teismų, vaidmuo yra išskirtinai svarbus teisinės sistemos veikime. Šie teismai ne tik užtikrina teisinį procesą, bet ir suteikia procesiniams dalyviams galimybę ginti savo teises bei apskųsti pirmosios instancijos teismo sprendimus. Teismams patikėta kontrolinė funkcija leidžia nustatyti, ar pirmosios instancijos teismų sprendimai buvo pagrįsti, peržiūrint sprendimą ne tik teisės taikymo klausimais, bet ir pateikiant faktinius bylos aplinkybių įvertinimus. Iš aptartų aspektų akivaizdu, jog apeliacinės instancijos ir kasacinės instancijos teismams suteikti įgaliojimai yra gana panašūs, todėl kitame skyriuje aptarsime esminius kasacinio ir apeliacinio teismo įgaliojimų skirtumus.

3.2. Apeliacinio ir kasacinio teismo įgaliojimų skirtumai: svarbiausi aspektai

Kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, apeliacinės instancijos teismo įgaliojimų ribas iš esmės apibrėžia BPK reglamentuotos nuostatos ir apelianto pateiktas skundas bei jo motyvai. Lyginant apeliacinės bei kasacinės instancijos teismų įgaliojimų ribas pažymėtina, jog šie įgaliojimai yra gana panašūs, tačiau kasaciniam teismui suteikti įgaliojimai pasižymi tam tikrais išskirtiniais bruožais, kurie aptariami šiame skyriuje.

Pats kasacinio teismo reikšmingumas valstybės teisinėje sistemoje suponuoja ir šio teismo įgaliojimų svarbą ir išskirtinumą baudžiamajame procese. Lyginant kasacinio ir apeliacinio teismo įgaliojimus ir jų ribas, matyti, jog kasaciniame procese teismui suteikti įgaliojimai vertinant žemesniųjų instancijų teismo sprendimus yra siauresni nei apeliacinio teismo. Siauresnes kasacinio teismo įgaliojimų ribas nulemia tai, jog kasaciniam teismui apskųstų sprendimų peržiūros metu, fakto klausimai nėra sprendžiami – *“<...> teismas teisės taikymo aspektu patikrina priimtus nuosprendžius ir nutartis, dėl kurių paduotas skundas”* (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002).

Šis skirtumas yra vienas esminių ir nors į apeliacinio teismo įgaliojimų ribas taip pat patenka sprendimų patikra teisės taikymo klausimais, tačiau apeliacinės instancijos teisme

sprendimai tikrinami ir dėl fakto klausimų, o kasacinės instancijos teismas šių įgaliojimų nevykdo. Pažymėtina, kad nors kasacinio teismo įgaliojimų ribos laikytinos siauresnėmis nei apeliacinės instancijos teismų, tačiau manytina, jog šio įgaliojimo – sprendimų vertinimo dėl tinkamai pritaikytų teisės aktų leidžia teismui gilintis į svarbiausius bylos aspektus ir koncentruotis būtent į teisingą teisės taikymą – kas ir laikytina vienu iš esminių kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų. Šio įgaliojimo tinkamas įgyvendinimas kasaciniame procese užtikrina ir kitą, svarbią kasacinio teismo funkciją – vienodos teismų praktikos formavimą. Teismų praktikos formavimui įtakos turi teismų sprendimų kokybė bei nuoseklus ir teisingas jų įgaliojimų įgyvendinimas procese. Pagrįsti, teisingi ir teisiškai aiškūs sprendimai padeda sukurti patikimą ir veiksmingą kasacinio teismo praktiką, kuri atspindi teisės veiksmingumą ir teisingumo įgyvendinimą visuomenės akyse. todėl, nors kasacinio teismo įgaliojimų ribos laikytinos siauresnėmis nei apeliacinės instancijos teismo, tačiau nepaneigtina, jog kasacinio teismo įgaliojimų išskirtinumas ir svarba valstybės teisinėje sistemoje – reikšmingesnė.

Antrasis skirtumas, kuris, manytina, labiausiai atriboja apeliacinės ir kasacinės instancijos teismo įgaliojimus ir jų įgyvendinimą – nustatytų esminių BPK pažeidimų ištaisymo aspektas. Tiek apeliacinis, tiek kasacinis teismas turi pareigą nustatyti galimai byloje padarytus esminius BPK pažeidimus, tačiau kasaciniam teismui nėra suteiktas įgaliojimas šiuos pažeidimus ištaisyti savarankiškai, todėl nustačius minėtus pažeidimus kasacinis teismas, vadovaudamasis BPK 382 straipsnio nuostatomis gali grąžinti bylą nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui. Priešinga situacija vyrauja apeliaciniame procese – nustačius esminius BPK pažeidimus teismas gali pats ištaisyti šiuos pažeidimus atnaujinant įrodymų tyrimą byloje. Manytina, jog šio teismui suteikto įgaliojimo įgyvendinimas apeliaciniame procese ne tik atskleidžia platesnius apeliaciniam teismui suteiktus įgaliojimus, tačiau ir pabrėžia jo aktyvesnį vaidmenį apsaugant teisėtus proceso dalyvių interesus bei siekiant teisingo bylos išsprendimo. Tai leidžia teismui ne tik konstatuoti padarytus pažeidimus, bet ir imtis konkrečių veiksmų jiems pašalinti, užtikrinant teisingą proceso eigą ir objektyvų bylos išnagrinėjimą. Ši nuostata taip pat padeda išvengti bylos grąžinimo žemesnes instancijos teismui. Apeliaciniam teismui ištaisius nustatytus esminius pažeidimus, sutrumpėja bylos nagrinėjimo laikas ir taip įgyvendinamas proceso ekonomiškumo principas.

Apibendrinant galima teigti, kad apeliaciniam teismams suteikta galimybė patiems ištaisyti esminius proceso pažeidimus yra reikšmingas žingsnis tobulinant apeliacijos institutą.

Tai leidžia teismui aktyviau ginti teisėtumą, užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą, proceso ekonomiškumą ir teisinio aiškumo principo įgyvendinimą.

Apžvelgus kasacinio ir apeliacinio teismo įgaliojimų įgyvendinimo aspektus ir esminius skirtumus, akivaizdu, jog jų įgyvendinimas teisminiame procese yra garantas, užtikrinantis teisės aktų taikymo teisingumą ir proceso objektyvumą. Nepaisant aptartų skirtumų apeliaciniame ir kasaciniame procese, svarbu pažymėti, jog abiejų instancijų teismo įgaliojimų įgyvendinimas procese neabejotinai prisideda prie sklandaus teisės įgyvendinimo, teismo proceso skaidrumo bei stiprina teisinės sistemos veiksmingumą ir patikimumą. Todėl šių teismų tinkamas įgaliojimų įgyvendinimas teisminiame procese svariai prisideda prie teisingumo įgyvendinimo.

IŠVADOS

1. Kasacinio teismo egzistavimas valstybės teisinėje sistemoje yra būtinas veiksnys, užtikrinantis precedentinės teisės taikymą ir vieningą bei suderintą teisinės sistemos veikimą. Kasacijos institutas padeda išvengti teisinio chaoso ir garantuoja vienodą bei nuoseklų teisės aktų taikymą visoje valstybėje. Nepriklausomybės atkūrimas bei demokratinių principų taikymas Lietuvos teisinėje sistemoje turėjo įtakos svarbiems pokyčiams kasacinėje instancijoje, susijusiems su teisės aiškinimo funkcijos plėtra. Vertinant kasacinio teismo pokyčius per pastaruosius dešimtmečius, darytina išvada, jog kasacinės instancijos teismo veikimas tapo efektyvesnis, o teisės aiškinimo funkcija, siekiant užtikrinti teisės aktų vienodumą, esmine kasacinio teismo funkcija. Tai neabejotinai prisidėjo prie teisinės sistemos tobulinimo ir stiprinimo.
2. Teismo įgaliojimų ribų nustatymas nagrinėjant kasacinę bylą yra išskirtinai svarbus, siekiant išlaikyti teisingą pusiausvyrą tarp viešojo ir privataus interesų įgyvendinimo teisminiame procese. Teisėjams suteiktų įgaliojimų ribų apibrėžtumas užtikrina, jog teismai yra įgalinti taikyti ir interpretuoti teisės normas objektyviai bei priimti sprendimus, kurie atitiktų proceso šalių interesų pusiausvyrą. Teismo įgaliojimų ribų nustatymas taip pat prisideda prie teisinės sistemos patikimumo ir teisėto veikimo, kadangi veikdami pagal jiems suteiktus įgaliojimus teisėjai veikia pagal aiškiai reglamentuotas taisykles ir išlaikydami teisingus, skaidrius procesus bei sprendimus.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtų sprendimų analizė atskleidžia, kad esminių baudžiamojo proceso pažeidimų nustatymas žemesniųjų instancijų teismuose yra kritiškai svarbus veiksnys, užtikrinantis kasaciniam teismui suteiktų įgaliojimų ribų įgyvendinimą. Kasacinio teismo įgaliojimai yra glaudžiai susiję su procesinių pažeidimų, nustatytų žemesniųjų instancijų teismų sprendimuose, pašalinimu. Remiantis atliktos bylų analizės duomenimis, matyti, kad dažniausiai kasacinės instancijos teismui tenkančios pareigos apima sprendimų pakeitimą švelninančiais pagrindais dėl netinkamai taikomo baudžiamojo įstatymo. Tokiu būdu kasacinis teismas užtikrina, kad peržiūrėtos kasacinės bylos atitiktų aukščiausius teisinius standartus, procesiniai sprendimai būtų teisėti ir proporcingi, atsižvelgiant tiek į viešąją, tiek į privačią kasacijos funkciją.

4. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos apeliacinis teismas atlieka reikšmingą vaidmenį užtikrinant teisingumą ir formuojant teisminę praktiką. Nors jų funkcijos turi panašumų, esminis skirtumas yra susijęs su teismų įgaliojimų ribomis. Šių teismų įgaliojimų panašumai apima teisminę kontrolę ir žemesniųjų instancijų teismų sprendimų peržiūrą. Abi institucijos siekia užtikrinti, kad teismų sprendimai atitiktų teisinius reikalavimus ir teisingumo, proporcingumo bei sąžiningumo principus. Tačiau esminis skirtumas yra tas, kad kasaciniam teismui suteikti įgaliojimai bylą peržiūrėti tik dėl teisės klausimų. Jo pagrindinė funkcija yra užtikrinti, kad teismų sprendimai būtų suderinti su aktualiomis teisinėmis normomis, ir formuoti vieningą praktiką. Apeliacinio teismo išskirtinumas yra tai, kad jis gali, jei būtina, nagrinėti bylą iš esmės.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai teisės ir kitų valstybių teisės aktai:

1. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, Nr. 4, Nr. 6 ir Nr. 7 (1950). Valstybės žinios. 2000, 93-3016.
2. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1995 m. vasario 7 d. rekomendacija Nr. R(95)5 *Del apeliacinių sistemų ir procedūrų civilinėse ir komercinėse bylose įvedimo ir funkcionavimo tobulinimo*.
3. Code de procédure pénale – *Prancūzijos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas*, (2000). Prieiga per internetą: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/ca/France_CPC_am2006_en.pdf, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 6 d.]
4. Strafgesetzbuch (StGB) – Vokietijos Federacinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas (1998). Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.pdf, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 6 d.]
5. Strafprozeßordnung (StPO) – Vokietijos Federacinės Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas, (1987). Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 6 d.]
6. Gerichtsverfassungsgesetz (GVG) – Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucinis teismų įstatymas, Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gvg/englisch_gvg.html, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 6 d.]

Nacionaliniai teisės aktai:

7. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 220-0.
8. Teismų santvarkos įstatymas (1933). *Vyriausybės žinios*, 419-2900.
9. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 46-851.
10. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
11. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

Specialioji literatūra:

12. Ažubalytė, R., Fedosiuk, O. (2021). Konstitucinis non bis in idem principas baudžiamojoje justicijoje: Šiuolaikinė samprata ir aktualūs taikymo klausimai. Iš: Bilevičiūtė, E. *et al.* (2021) *Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 599-642.
13. Drakšas, R. (2020). Teisingumo principas kaip baudsmės vykdymo atidėjimo prielaida. *Jurisprudencija*, 27(2), 454-475.
14. Driukas, A. (2002). Kasacinio proceso reglamentavimas naujajame civilinio proceso kodekse. *Jurisprudencija*, 28(20), 164-177.
15. Goda G., Kazlauskas M. ir Kuconis P. (2011). *Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
16. Garnelienė, L., Rimšelis, E. (2009). Apeliacijos sampratos įtaka teismų praktikai baudžiamajame procese. *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), 243-259.
17. Gillespie, A., Weare, S. (2019). England. *The English Legal System. Seventh Edition*. Oxford: Oxford University press.
18. Griškevič, L. (2011). 1990-1992 metų teismų reforma Lietuvoje. *Teisė*, 81, 91-103.
19. Griškevič, L. (2013). *Autentiškos teismų sistemos sukūrimas Lietuvoje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
20. Jokimaitė, S., Ramanauskienė, J., ir Baltrėnė, O. (2022). *Lietuvos Respublikos Teisėjų etikos kodeksas. Praktinis vadovas*. Vilnius. [interaktyvus], prieiga per internetą: https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2022/12/d1_praktikos-vadovas.pdf, [žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.].
21. Juozapavičius, A., Leonaitė, E. (2021). Procedūriniai įrodymų leistinumą aspektai baudžiamajame procese. *Teisė*, 121, 80-97.
22. Korelienė, I. (2010). Procesinių garantijų suteikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą reikšmė užtikrinant teisminės gynybos prieinamumą. Iš: Mykolo Romerio universitetas, (2010). *Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso reformos kontekste*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
23. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas (2020). *Oficialioji Konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993-2020. Antroji papildyta laida*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas.

24. Rimšelis, E. (2005). Esminiai baudžiamojo proceso pažeidimai: Naujieji sampratos aspektai. *Jurisprudencija*, 67(59), 63-75.
25. Stripeikienė, J. (2010). Kasacijos paskirtis ir teisė į teisminę gynybą. *Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso reformos kontekste*, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16991/9789955192275.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
26. Valančius, T. (2019). Teismų sprendimų kontrolės sistemos raida 1918-1940. *Jurisprudencija*, 26(1), 111-129.
27. Vesovic, M. (2018). *Comparative study (analysis) of mechanism for case law harmonization in selected member states of the Council of Europe.*, prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/comparative-analysis-eng/16808b4995>, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.]
28. Vilbikas, A. (2018). *Teismai ir teisėjai Lietuvoje (1918-2018)*. Kaunas: Eurispauda.

Teismų praktika:

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 134-4819.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 113-5737.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai:

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-222/2020.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-1073/2020.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-48-511/2020.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271-976/2020.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292-303/2020.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-36-788/2021.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-489/2021.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-689/2021.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-976/2021.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-689/2021.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-133-387/2022.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-176-489/2022.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-98-628/2022.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-233-719/2022.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-1073/2022.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. BIK-650-2022.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-788/2022.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-253-303/2022.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-30-788/2023.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. DOK-860/2023.

Kiti šaltiniai:

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. Metinis informacinis pranešimas. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2021/03/metinis-pranesimas-2020.pdf> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 9 d.]

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. Metinis informacinis pranešimas. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2022/03/metinis-pranesimas-final-suvirseliu.pdf> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 9 d.]
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. Metinis informacinis pranešimas. Prieiga per internetą:
<https://www.lat.lt/doclib/mdoyuph62lvuwzwsb9v4adm1tv93pc9f> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 12 d.]
54. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą:
<https://www.apeliacinis.lt/data/public/uploads/2024/03/lietuvos-apeliacinio-teismo-2023-m.-veiklos-apzvalga.pdf> [žiūrėta 2024 m. kovo 18 d.]
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skelbiama informacija apie teismo veiklą. Aukščiausiojo teismo kompetencija ir funkcijos. Prieiga per internetą:
<https://www.lat.lt/veikla/apie-teisma/veikla/27> [žiūrėta 2023 m. spalio 4 d.]
56. Europos e. teisingumo portale skelbiama informacija apie Vokietijos teismų sistema. Teisėtvarkos sistema. Teismų sistema. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/16/LT/national_justice_systems?GERMANY&member=1 [žiūrėta 2023 m. spalio 24 d.]
57. Europos e. teisingumo portale skelbiama informacija apie Jungtinėje Karalystėje veikiančius teismui. Bendrieji nacionaliniai teismai. Anglija ir Velsas. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/08112023_lt.pdf [žiūrėta 2023 m. spalio 24 d.]

SANTRAUKA

Teismo įgaliojimų nagrinėjant kasacinę bylą ribos

Karolina Rimkienė

Šiame magistro darbe nagrinėjamos kasacinio teismo įgaliojimų ribos nagrinėjant kasacinę bylą. Apžvelgiama kasacinio instituto raida Lietuvos teisinėje sistemoje, jos pokyčiai bei atskleidžiama, jog kasaciniam teismui patikėta teisės aiškinimo funkcija, net ir keičiantis valstybę valdančioms politinėms jėgoms, buvo išsaugota ir išliko ir dabartinėje Lietuvos teisinėje sistemoje. Darbe analizuojami kasaciniam teismui suteikti įgaliojimai – pakeisti, panaikinti žemesniųjų instancijų sprendimus ir nutraukti bylą bei aptariami minėtų sprendimų priėmimui didžiausią įtaką turintys pažeidimai. Lietuvos Aukščiausiojo teismo analizė leidžia daryti išvadas, susijusias su dažniausiai pasitaikančiais baudžiamojo proceso pažeidimais, lemiančiais kasacinio teismo įgaliojimų pritaikymą peržiūrėjus žemesniųjų instancijų teismų sprendimus. Iš aptartų kasacinių bylų akivaizdu, kad dažniausiai pasitaikantys baudžiamojo proceso pažeidimai susiję su klaidingu bausmių bendrinimu, netinkamu švelnesnio baudžiamojo įstatymo taikymu, neteisinga veikos kvalifikacija bei *non bis in idem* principo nesilaikymu. Taip pat darbe aptariamas kasacinis procesas ir kasacinio teismo įgaliojimai Prancūzijos bei Vokietijos teisinėse sistemose. Aptarus šių valstybių kasacinius procesus matyti, jog kasaciniams teismams suteikti įgaliojimai yra tapatūs, o pagrindinė kasacinio teismo funkcija kontinentinės teisės valstybėse, kuri užtikrina teisingą, proporcingą ir objektyvų teisminį nagrinėjimą – tinkamas teisės aiškinimas. Magistro darbe aptartos kasacinės bylos atspindi, kad svarbiausi kasacinio teismo įgaliojimai atsiskleidžia nustatant baudžiamojo proceso pažeidimus žemesniųjų instancijų teismų sprendimuose.

SUMMARY

The limits of court powers while examining the cassation case

Karolina Rimkienė

This master's thesis examines the limits of the powers of the cassation court while examining a cassation case. The development of the cassation institute in the Lithuanian legal system is reviewed, also how it has changed, and also it is revealed that the legal interpretation function entrusted to the court of cassation, even when the political forces ruling the state changed, was preserved and remained in the current Lithuanian legal system. The work analyzes the powers granted to the court of cassation - to change, annul the decisions of lower instances and terminate the case, and discusses the violations that have the greatest impact on the adoption of the aforementioned decisions. The analysis of the Supreme Court of Lithuania allows us to draw conclusions related to the most common violations of the criminal process, which determine the application of the powers of the court of cassation after reviewing the decisions of lower courts. From the cassation cases discussed, it is clear that the most frequent violations of the criminal process are related to the wrong sharing of punishments, the inappropriate application of a milder criminal law, the wrong qualification of the act and non-compliance with the principle of *non bis in idem*. The paper also discusses the cassation process and the powers of the court of cassation in the French and German legal systems. After discussing the cassation processes of these countries, it can be seen that the powers granted to the cassation courts are identical, and the main function of the cassation court in continental law countries, which ensures a fair, proportionate and objective judicial examination, is the proper interpretation of the law. The cassation cases discussed in the master's thesis reflect that the most important powers of the court of cassation are revealed when determining violations of the criminal process in the decisions of lower courts.